

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2019-2022

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Kamil Matějka

**Německá zahraniční politika a britsko-německé vztahy 1935-
1938**

Praha 2022

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Vít Rouč Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED (PART TIME) STUDIES

2019-2022

BACHELOR THESIS

Kamil Matějka

**German foreign policy and British-German relations 1935-
1938**

Prague 2022

The Bachelor Thesis Work Supervisor: PhDr. Vít Rouč Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská/diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval(a) samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal(a), v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 18.02.2022

Jméno autora:

Poděkování

Tímto bych chtěl poděkovat PhDr. Vítu Roučovi Ph.D. za podporu a odborné rady při psaní této bakalářské práce.

Anotace

Bakalářská práce na téma německá zahraniční politika a britsko-německé vztahy 1935-1938 analyzuje na základě vybraných klíčových událostí situaci v Evropě před druhou světovou válkou. Autor přibližuje nejdůležitější jednání, kterých se Velká Británie a Německo mezi lety 1935-1938 účastnili. Autor se také zaměřuje na osobnost Adolfa Hitlera, který byl ztělesněním německé zahraniční politiky v těchto letech a na osobnost Neville Chamberlaina, který se pomocí politiky appeasementu snažil Hitlera zastavit.

Klíčová slova

Adolf Hitler, mezinárodní vztahy, meziválečné období, Mnichovská dohoda, Německo, Neville Chamberlain, politika appeasementu, Velká Británie,

Annotation

The bachelor thesis on the theme German foreign policy and British-German relations 1935-1938 analyses the situation in Europe before the Second World War on the basis of selected key events. The author outlines the most important negotiations in which Great Britain and Germany were involved between 1935 and 1938. The author also focuses on the personality of Adolf Hitler, who was the embodiment of German foreign policy during these years, and on the personality of Neville Chamberlain, who used the policy of appeasement to try to stop Hitler.

Keywords

Adolf Hitler, Germany, Great Britain, international relations, interwar period, Munich Agreement, Neville Chamberlain, politics of appeasement,

OBSAH

ÚVOD	8
1 NĚMECKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA A DIPLOMACIE V MEZIVÁLEČNÉM OBDOBÍ	10
1.1 Konference ve Strese.....	14
1.2 Anglo-německá námořní smlouva	15
1.3 Okupace Porýní.....	16
1.4 Německá politika vůči Japonsku.....	20
1.5 Italsko-německé bratrství	22
1.6 Hossbachův protokol.....	23
2 POLITIKA APPEASEMENTU	26
2.1 Lord Halifax u Hitlera.....	27
2.2 Anschluss Rakouska.....	29
3 BRITSKO-NĚMECKÉ VZTAHY 1935-1938	35
3.1 Z pohledu Hitlera	35
3.2 Z pohledu Velké Británie	36
3.3 Před Mnichovem	38
3.4 Chamberlain u Hitlera	42
3.5 Mnichovská dohoda	44
ZÁVĚR	48
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	50

ÚVOD

Předkládaná bakalářská práce se zabývá německou zahraniční politikou a britsko-německými vztahy v posledních letech před druhou světovou válkou. Hlavní motivací autora k volbě tohoto tématu je velký zájem o evropské dějiny 20. století a především Německa, kde autor trvale žije a může i na základě německé literatury lépe zanalyzovat danou problematiku.

I přesto, že je toto téma přes 80 let staré, zůstává v podvědomí všech obyvatel Evropy dodnes. Prakticky každý den je možné v televizi zhlédnout dokumentární film o Adolfu Hitlerovi či druhé světové válce, který nám neustále připomíná a objasňuje události této doby. Příčiny vzniku druhé světové války můžeme hledat již v roce 1919 podepsáním Versailleské smlouvy, která byla vůči Německu pravděpodobně až příliš přísná. Po nástupu Hitlera k moci v roce 1933 se situace pro Evropu začala zhoršovat. Hitler postupně likvidoval všechny svoje politické nepřátele v Německu a zanedlouho určoval zahraniční politiku Německa výhradně sám. Velká Británie, a především v roce 1937 nastoupivší britský premiér Neville Chamberlain se německou expanzivní politikou snažili zastavit pomocí politiky appeasementu (ústupků), která se ukázala v případě Hitlera jako nepřilíš účinnou taktikou.

Hlavním úkolem této práce je analyzovat německou zahraniční politiku, tedy především politiku Adolfa Hitlera a britsko-německé vztahy mezi lety 1935–1938 na vybraných klíčových událostech. Dalo se druhé světové válce předejít? Byla západní politika appeasementu či Chamberlainova strategie opravdu chyba? Na tyto otázky se pokusí autor najít odpovědi v následujícím textu.

V první části práce autor objasňuje situaci Německa v meziválečném období a analyzuje klíčové události v letech 1935 a 1936. Prvním Hitlerovým mezinárodně-politickým úspěchem bylo připojení oblasti Sárska, které bylo na základě Versailleské smlouvy pod kontrolou Společnosti národů.

Ve skutečnosti však byla tato oblast pod správou Francie, avšak v nově vzniklém referendu vyjádřila většina obyvatel svoji vůli, být součástí Německa. Klíčové události, které Hitlerovi dali šanci ke stále expanzivnějšímu chování v těchto letech, je především konference ve Strese, která byla slabou reakcí na první Hitlerovo porušení Versailleské smlouvy a Anglo-německá námořní dohoda, která dala Hitlerovi možnost oficiálně rozšířit sílu německého loďstva.

Prvním Hitlerovým vojenským výpadem byla remilitarizace Porýní, které bylo na základě Versailleské smlouvy součástí Francie. Německo se snažilo získat spojence, a proto autor ve své práci zmiňuje japonsko-německé a italsko-německé vztahy. Tyto země následně Německo podpořili i v budoucí druhé světové válce.

V prostřední části práce autor vysvětluje pojem politika Appeasementu a analyzuje Chamberlainovu politiku. Dále autor v této části práce hlouběji zkoumá jednu z klíčových událostí – připojení Rakouska.

V poslední části autor analyzuje britsko-německé vztahy z pohledu Hitlera a z pohledu Velké Británie, zaměřuje se především na události roku 1938, které vyvrcholily Mnichovskou dohodou a obsazením Československa.

Jako základní prameny pro tvorbu této práce byly použity především monografické zdroje s historicky zaměřenou tematikou. Pro co nejobektivnější posouzení daného tématu byli k práci použity vícejazyčné zdroje. Mezi hlavní publikace k tvorbě této práce patřila především kniha *Neville Chamberlain. Od usmiřování k válce* od Jiřího Ellingera, která se zabývá osobou Neville Chamberlaina a britskou politikou v meziválečném období. Dalšími důležitými zdroji byly knihy *Třetí říše u moci. Kompletní historie jedné z nejděsivějších epoch dvacátého století 1933–1939* od britského historika Richarda J. Evanse a kniha *Griff nach der Weltherrschaft. Die Außenpolitik des Dritten Reiches 1933–1945* od německého historika Larse Lüdickeho.

1 NĚMECKÁ ZAHRANIČNÍ POLITIKA A DIPLOMACIE V MEZIVÁLEČNÉM OBDOBÍ

Abychom pochopili Německou zahraniční politiku a nástup Hitlera k moci, je třeba zmínit Versailleskou smlouvu, která stanovovala uspořádání Evropy po první světové válce a její důsledky pro poražené Německo. Německo bylo označeno za jediného viníka války a válečné reparace, které mělo hradit, byly pro již tak po válce zdevastované Německo likvidační. USA a Velká Británie brali ohled na ekonomickou situaci Německa, zato Francie od svých požadavků na reparace neustupovala a také si nárokovala část německého území. Především Alsasko-Lotrinsko a Sársko, které měly být připojeny k Francii. USA a Velká Británie tyto nároky Francie zmírnili a přiřkli Francii pouze Alsasko-Lotrinsko. Sársko bylo dáno pod správu národů po dobu patnácti let a poté mělo být o jeho osudu rozhodnuto na základě referenda.

Versailleská smlouva stanovovala množství válečného materiálu a surovin, které muselo Německo jako tzv. věčné reparace odevzdat do rukou spojenců.¹ Hospodářská síla Německa byla v důsledku toho značně oslabena. Hořkost z útrap Versailleské smlouvy určovala německou vnitřní politiku v meziválečném období a zhoršovala vztahy s ostatními evropskými státy. Jeden z neznámějších britských ekonomů John Maynard Keynes, který byl členem britské ekonomické delegace na versailleských jednáních zastával názor, že válečné reparace Německa ve výši 20 miliard liber o kterých se hovořilo, poválečnou situaci v Evropě ještě zhorší. Hospodářská obnova a stabilita Německa byla pro Keynese nezbytnou podmínkou pro mír a rovnováhu sil v Evropě.² Co se týče armády, mohlo Německo využívat služeb jen dobrovolnické armády o maximální velikosti 100 tisíc pozemních sil a 15 tisíc

¹ KLIMEK, A. / KUBŮ, E. *Československá zahraniční politika 1918-1938. Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů*, Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1995. s. 27, ISBN: 80-85241-88-9.

² ELLINGER, J. *Neville Chamberlain. Od usmiřování k válce: britská zahraniční politika 1937-1940*. Praha: Lidové noviny, 2009. s. 35, ISBN:978-80-7106-987-4.

námořních sil. Německu bylo taktéž znemožněno vlastnit a vyrábět těžké zbraně.³

V roce 1925 došlo k podepsání locarnských smluv. Na základě těchto smluv vznikl tzv. Rýnský garanční pakt, kde Velká Británie a Itálie garantovali francouzsko-belgicko-německé hranice s Německem podle Versaillské smlouvy. Východní hranice s Německem však dalším státům garantovány nebyly.⁴ Mnozí považovali za hlavní důsledek první světové války závody ve zbrojení. V roce 1932 se konala Ženevská konference o odzbrojení. Francie navrhla založení ozbrojených sil Společnosti. Po neúspěchu tohoto návrhu přišel britský ministr zahraničí sir John Simon s plánem tzv. kvalitativní limitace zbraní. Zbraně měli být omezeny na základě kvality a ne počtu. Tento návrh byl základem dalších jednání odzbrojovací konference. Německo bylo proti tomuto návrhu a na protest opustilo konferenci. Velká Británie, Francie a Itálie se na dalších jednání bez německé účasti rozhodli přijmout německý požadavek na národní rovnoprávnost v systému, který měl zajistit bezpečnost všem národům. Pro Německo to znamenalo snížení branné moci dalších států na jejich úroveň. Francie si na základě dohody udržela vojenskou převahu oproti Německu, což však Francii nezaručovalo naprostou bezpečnost.⁵

Nacionalistické kruhy v Německu získávaly stále více na popularitě. Především krajně pravicové straně NSDAP (Národně socialistické německé dělnické straně) se podařilo získat na svou stranu i umírněnou část obyvatelstva. Jejich extrémní názory voličům lichotily, protože odpovídaly touze obyvatelstva po ekonomické a politické stabilitě.

Reparace způsobily v Německu masivní inflaci. Obyvatelstvo zaplatilo účet za první světovou válku a v důsledku inflace přišlo o své úspory a s nimi i o důvěru ve stát. V roce 1929 po krachu newyorské burzy Wall Street vypukla celosvětová hospodářská krize s masovou nezaměstnaností. Německo mělo úzké

³ KLIMEK, A. / KUBŮ, E. *Československá zahraniční politika 1918-1938. Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů*, Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1995. s. 28, ISBN: 80-85241-88-9.

⁴ ELLINGER, J. *Neville Chamberlain. Od usmiřování k válce: britská zahraniční politika 1937-1940*. Praha: Lidové noviny, 2009. s. 39, ISBN:978-80-7106-987-4.

⁵ Tamtéž s. 47

obchodní vazby s USA, a proto je krize zasáhla nejvíce z celé Evropy. Nezaměstnanost v Německu se z 8,5 % v roce 1929 zvedla na 29,9 % v roce 1932, což bylo zhruba šest milionů lidí, především z řad dělníků.⁶

Stále více lidí začalo nabývat přesvědčení, že demokratické strany nebudou schopny situaci zvládnout. V následujících letech po velké hospodářské krizi se NSDAP úspěšně dařilo dále stupňovat svůj vliv. Příznivci této strany přenesli boj o politickou moc do ulic. Oživilo rozhořčení lidí nad prohranou první světovou válkou a vytvořili základ k uchopení moci Hitlerem v Německu, kterého propagovali jako mstitele a spasitele německého národa.

Říšský prezident Hindenburg a říšský kancléř von Papen se snažili zapojit Hitlera do svých cílů, ale bez úspěchu. Hindenburg byl nakonec nucen dne 30. ledna 1933 Adolfa Hitlera jmenovat říšským kancléřem. V nastávající vládě byli pouze tři nacisté a očekávalo se, že nebude mít dlouhého trvání, to se však nestalo.⁷ Hitler chtěl nastolit nový řád na jehož konci mělo být ovládnutí Evropy a následně světa Německem. Hitler považoval válku za normální stav a vztah mezi státy. Všechny Hitlerovi cíle byly zakotveny v jeho díle *Mein Kampf*, ale málokdo věřil, že by se tyto cíle opravdu pokoušel realizovat. Konkrétní jeho cíle byly zakotveny v jeho druhé knize z roku 1928. Tyto cíle však byly zveřejněny až po druhé světové válce.⁸

Ekonomická nejistota ovlivňovala politickou situaci. Fašismus se začal rozšiřovat po Evropě a moc Hitlera sílila. Německo odmítlo plnění Versailleské smlouvy a odešlo dne 14. října 1933 z odzbrojovací konference. Následně vystoupilo taktéž ze Společnosti národů a začalo tajně zbrojit.⁹ Zpochybňování zbrojních omezení Versailleské mírové smlouvy o kterých německá vláda poprvé veřejně hovořila počátkem roku 1935, vedlo k rostoucí nedůvěře

⁶ MINERBIOVÁ, A. *Nacismus*. Praha: KMa s.r.o., 2007. s. 27, ISBN: 80-7309-413-4.

⁷ NÁLEVKKA, V. *Světová politika ve 20. století*, Praha: Skřivan, A., 2000. s. 87, ISBN: 80-902261-4-0.

⁸ KLIMEK, A. / KUBŮ, E. *Československá zahraniční politika 1918-1938. Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů*, Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1995. s. 78, ISBN: 80-85241-88-9.

⁹ KISSINGER, H. *Umění diplomacie. Od Richelieua k pádu Berlínské zdi*, Vyd. 3. Praha: Prostor, 1999. s. 307, ISBN: 80-7260-025-7.

zejména signatářských mocností Francie a Velké Británie v budoucí mírovou a předvídatelnou zahraniční politiku Adolfa Hitlera.

V důsledku Hitlerem rozpoutané diskuse o zbrojení doporučil tehdejší britský ministr zahraničí John Simon, který podobně nekompetentně jako pozdější britský premiér Chamberlain naprosto špatně odhadl mentalitu fanatického Hitlera, aby západní mocnosti nabídly Německé říši omezené zbrojení, pokud Hitler zároveň přistoupí na podepsání nové bezpečnostní dohody pro střední a východní Evropu. Simonův návrh však nebyl kvůli odporu Francie dále zvažován.¹⁰

Po referendu ve Francií okupovaném Sársku se dne 13. ledna 1935 obyvatelé drtivou většinou vyslovily pro opětovné připojení k Německu. Tato oblast byla na základě mírových jednání po první světové válce přidělena Francii na dobu patnácti let s podmínkou nového referenda po uplynutí této doby. Hlavním důvodem vůle obyvatel po připojení k Německu bylo především to, že zde žila velká převaha Němců. Dalším důvodem bylo také, že francouzské úřady se zde snažili potlačovat německý jazyk a kulturu a počínali si spíše jako vykořisťovatelé.¹¹ Po tomto referendu se neústupný postoj Francie a Velké Británie změnil a nabídly společně Německu podepsání mnohostranného bezpečnostního paktu se současným zrušením versailleských zbrojních omezení.

Reakce Hitlera, který byl velmi nedůvěřivý k jakýmkoli mezinárodním dohodám, jež by mohly omezit jeho svobodu jednání, byla odpovídajícím způsobem vágní. Přestože uvítal oficiální vyzbrojení Německa, mohla taková dohoda znamenat i překážku pro tajně plánované dobytí životního prostoru (Lebensraum) na východě.¹² Hitler však v předložené nabídce viděl také možnost, jak narušit spojení mezi Velkou Británií a Francií. Myšlenka na dosažení bilaterální dohody s Velkou Británií, která mu byla vnitřně blízká se mu jevila jako velmi důležitá.

¹⁰ HEIDEN, K. *Adolf Hitler - Jeden muž proti Evropě*. Praha: Kořínek V., 2004. s. 192, ISBN: 80-969006-1-7.

¹¹ EVANS, R. J. *Třetí říše u moci. Kompletní historie jedné z nejděsivějších epoch dvacátého století 1933-1939*. Praha – Plzeň: Pavel Dobrovský – BETA s.r.o., 2009. s. 500, ISBN: 978-80-7306-323-8.

¹² Rasově biologická představa Hitlera o nadřazenosti germánské rasy. Snaha o germanizaci a získávání nového prostoru na východě.

Dne 16. března 1935 Hitler, který byl na domácím poli posílen připojením Sárska, oznámil znovuzavedení povinné vojenské služby, čímž porušil zásadní ustanovení Versailleské mírové smlouvy. Hitler použil jako záminku prodloužení branné povinnosti na dva roky schválené ve Francii.¹³ Tento akt nemohly signatářské mocnosti jen tak snadno akceptován a uspořádali konferenci ve Strese.

1.1 Konference ve Strese

Konference v italské Strese, kterou svolaly Velká Británie, Francie a Itálie na 11. dubna 1935 v reakci na první Hitlerovo porušení smlouvy skončila pouze ústním odsouzením Hitlerových plánů. Vítězné země první světové války nebyly připraveny společně zakročit proti německé agresi. Zahraniční politika Francie a Velké Británie se čím dál více rozcházela a Mussolini zastupující Itálii doufal především v to, že během jednání ve Strese dostane souhlas od dalších zúčastněných států k obsazení Habeše.¹⁴

Hitlerovi nejvíce vadilo, že všechny tři mocnosti během konference zaručily bezpečnost východním sousedům Německa. Z dlouhodobého hlediska to znamenalo nepřijatelné omezení ofenzivní německé zahraniční politiky. Zejména proto, že Francie krátce po Strese uzavřela pakty o vzájemné pomoci se Sovětským svazem i Československem.

Hitler si instinktivně uvědomoval, že Itálie je nejslabším státem Konference ve Strese, a proto se v následujících letech zaměřil především na Benita Mussoliniho, který musel být oddělen od západní aliance a pevně spojen s Německem. Z německé strany proto měly být vítány a pokud možno dodatečně požadovány jakékoliv neshody mezi Itálií a Velkou Británií k nimž docházelo ve Středomoří. To stejné platilo pro vztah mezi Itálií a Francií, kde mohlo docházet k problémům především ve východní Evropě (nároky na revizi ze strany Maďarska, podporované Itálií vůči zemím Malé dohody).

¹³ NÁLEVKA, V. *Světová politika ve 20. století*, Praha: Skřivan, A., 2000. s. 101, ISBN: 80-902261-4-0.

¹⁴ ELLINGER, J. *Neville Chamberlain. Od usmířování k válce: britská zahraniční politika 1937-1940*. Praha: Lidové noviny, 2009. s. 68, ISBN:978-80-7106-987-4.

Německé ministerstvo zahraničních věcí, které nadále existovalo vedle Hitlera a jeho spontánně utvářené zahraniční politiky, bylo odsouzeno k mlčení. Naděje některých vrcholných německých diplomatů, že po zmatcích posledních let Výmarské republiky konečně získají zpět výhradní kompetenci v oblasti zahraniční politiky se ukázala jako mylná. Hitler se v zahraniční politice zpravidla rozhodoval sám a spontánně. Ministerstvo zahraničí považoval za nevhodné pro realizaci své programové politiky Lebensraum a stále více se spoléhal na spolupráci s funkcionáři národně socialistické strany mimo resort. Hlavním cílem Hitlera v následujících měsících po znovuzavedení branné povinnosti bylo za každou cenu uklidnit západní mocnosti.¹⁵

Hitler byl vynikající rétorik, což opakovaně dokazoval. Přestože všechny domácí německé ukazatele již naznačovaly budoucí expanzivní vývoj, dokázal Hitler nacionálně-socialistické Německo světu vykreslit jako stát, který se snaží o nastolení míru v Evropě. Západní mocnosti, které ještě neměly zkušenosti s jednáním s diktátory jako byl Hitler a které v té době ještě nepředpokládaly, že pro Hitlera dohody nic neznamenaají, byly prozatím uklidněny Hitlerovou zárukou míru.

1.2 Anglo-německá námořní smlouva

Na základě konference ve Strese se mohlo zdát, že Itálie, Francie a Velká Británie vytvoří jednotný německý protiblok. Francií a Velká Británií se však v otázce Německa rozhodli jít rozdílnou cestou. Francie se dne 2. května 1935 rozhodla uzavřít francouzsko-sovětskou smlouvu, která měla sloužit jako ochrana před napadením cizím státem. Pro Hitlera znamenala tato smlouva riziko vzniku dvou front v případě války a měla za úkol ho zastrašit. Velké Británii se uzavření spojení s komunistickým Sovětským svazem jevílo snad ještě odpornější než uzavření spojení s nacistickým Německem a uplatňovala proto dále svoji politiku appeasementu dvacátých let.¹⁶

¹⁵ HEIDEN, K. *Adolf Hitler - Jeden muž proti Evropě*. Praha: Kořínek V., 2004. s. 193, ISBN: 80-969006-1-7.

¹⁶ ELLINGER, J. *Neville Chamberlain. Od usmiřování k válce: britská zahraniční politika 1937-1940*. Praha: Lidové noviny, 2009. s. 68, ISBN:978-80-7106-987-4.

Velké Británii zbývala tedy pouze možnost Německo začlenit do bilaterální dohody. Německo bylo připraveno komplexně odzbrojit a uzavřít námořní dohodu, pokud by budoucí síla německého loďstva dosáhla 35 % síly Velké Británie a dorovnali by se síly ponorkového loďstva mezi těmito státy.¹⁷ Očekávaný všeobecný a veřejný ohlas Hitlerových návrhů v britském tisku přiměl britskou vládu pod vedením tehdejšího premiéra Stanleyho Baldwina, aby se návrhu ujala. Velká Británie byla připravena uzavřít s Hitlerem bilaterální dohodu na zkoušku, a to i na úkor společné politiky s Francií vůči Německu. Podpisem dohody dosáhl Hitler svého prvního významného zahraničněpolitického úspěchu. Dohoda byla porušením Versailleské smlouvy, ale Velká Británie chtěla zabránit závodům ve zbrojení jako před první světovou válkou a navzdory francouzským protestům přijala revizi Versailleské smlouvy. „*Námořní dohoda také znamenala, že Velká Británie dává přednost usmiřování protivníka před spoléháním se na streskou frontu. Tento psychologický rámec byl později nazván politikou appeasementu.*“¹⁸ Skutečnost, že Německo bylo díky bilaterální smlouvě poprvé od konce první světové války zahrnuto do dohody o zbrojení považovala Velká Británie za velký úspěch své politiky a doufala v další zbrojní dohody s Německem.¹⁹

Z dnešního pohledu je zřejmé, že souhlasem s výstavbou německého loďstva v poměru 1 : 3 dal Londýn Hitlerovi možnost, aby pro Německo co nejrychleji vybudoval co největší loďstvo a umožnil mu stavbu německých ponorek, které se staly smrtelnou hrozbou během druhé světové války. Prohloubila se taktéž propast nedůvěry mezi Francií a Velkou Británií.

1.3 Okupace Porýní

První vojenská intervence Hitlera nastala na začátku roku 1936. Vojenský vpád německého vojska do území na levém břehu Rýna měl být

¹⁷ ELLINGER, J. *Neville Chamberlain. Od usmiřování k válce: britská zahraniční politika 1937-1940.* Praha: Lidové noviny, 2009. s. 70, ISBN:978-80-7106-987-4.

¹⁸ KISSINGER, H. *Umění diplomacie. Od Richelieua k pádu Berlínské zdi,* Vyd. 3. Praha: Prostor, 1999. s. 314, ISBN: 80-7260-025-7.

¹⁹ ELLINGER, J. *Neville Chamberlain. Od usmiřování k válce: britská zahraniční politika 1937-1940.* Praha: Lidové noviny, 2009. s. 70, ISBN: 978-80-7106-987-4.

realizován v průběhu téhož roku a za žádných okolností neměl být ohrožen zahraničními pokusy o intervenci. Diplomatické manévry během zimy měly proto zkrátit dobu čekání na okamžik invaze, který by byl pro Hitlera nejpříznivější. Spojenecké dohody Francie se Sovětským svazem poměrně rychle poskytly Německu mimořádné možnosti, jak se přiblížit svému cíli. Francouzsko-sovětský pakt o vzájemné pomoci podepsaný se Sovětským svazem v Paříži 2. března 1935 a v Moskvě 14. března 1935 si Hitler vykládal jako prvek nejistoty v rámci Locarnské dohody.²⁰

Tehdejší francouzský velvyslanec Francois-Poncet, který byl předvolán k Hitlerovi, musel místo konstruktivní diskuse vyslechnout tendenční výpady proti paktu. Francois-Poncet byl v té době považován za jednoho z nejlépe informovaných velvyslanců v Berlíně. Nicméně v době, kdy podával zprávu do Paříže ještě nevěděl, že tehdejší německý ministr války generál von Blomberg již 2. května 1935 několik dní před Hitlerovým veřejným prohlášením, že přijme všechny dohody z Locarna a územní klauzule z Versailles, vydal první tajný pokyn německému Wehrmachtu²¹, který se týkal invaze do Porýní.²²

Vojenský rozkaz Wehrmachtu k přípravě invaze byl nakonec vydán a datum invaze zůstávalo prozatím otevřené, záviselo na nejpříznivějším okamžiku z hlediska zahraniční politiky. Hitler neměl v úmyslu vpochodovat do Porýní s velkými vojenskými formacemi spíše uvažoval o symbolické okupaci. Německá armáda měla zahájit tzv. mírovou invazi. To mělo být chápáno jako vpád pouze lehce vyzbrojených jednotek, které měly být spíše přirovnávány k policejním jednotkám. V případě francouzského odporu byl plánován okamžitý ústup.²³

Hitlerova vojska vstoupila do demilitarizovaného Porýní zcela nečekaně 7. března 1936. Velvyslanci Itálie, Francie a Velké Británie byli téhož dne přijati říšským ministrem zahraničí Otto von Neurathem a byli obeznámeni s

²⁰ PONCET, A. F. *Vyslancem na Hitlerově dvoře*. Praha: Vladimír Kořínek, 2004. s. 272, ISBN: 80-903184-4-4.

²¹ Nacistické označení svých bojových sil.

²² HEIDEN, K. *Adolf Hitler - Jeden muž proti Evropě*. Praha: Kořínek V., 2004. s. 295, ISBN: 80-969006-1-7.

²³ HILDEBRAND, K. *Deutsche Außenpolitik 1933-1945 : Kalkül oder Dogma?*. 5. Aufl. Stuttgart: W. Kohlhammer, 1990. s. 47, ISBN: 3-17-009756-3.

německou nabídkou na uzavření bezpečnostního paktu na 25 let a vypovězením Locarnské smlouvy.²⁴ Velká Británie přesně tak, jak si Hitler představoval se držela stranou. Francie, která byla znepokojená opětovným porušením smlouvy ze strany Německa, zmobilizovala na východní hranici podél Maginotovy linie²⁵ část své armády a poté na žádost Spojeného království vyčkávala na další vývoj situace.

Kdyby Francouzi v té době skutečně vstoupili do Porýní, musel by Hitler potupně ustoupit, protože vojenské síly, které měl, by v žádném případě nestačily. Německá armáda vstoupila na francouzské území s třiceti tisíci vojáky a dalších třicet tisíc vyčkávalo na hranicích.²⁶ Dne 10. března 1936 se konala na žádost Francie konference signatářských zemí Locarna, kde lord Halifax odmítl požadavky na potrestání Německa. Konference pokračovala ještě v Londýně, ale Francii se požadované vojenské podpory v případě ozbrojené akce své země proti Německem v okupovanému Porýní nedostalo.²⁷ Velká Británie, ačkoli byla podle ustanovení Locarnského paktu povinna poskytnout Francii vojenskou podporu v případě vojenské konfrontace s Německem, odmítla jakýkoli konkrétní příslib pomoci v úsilí o deeskalaci situace.

Dalšími příčinami britské pasivity v tak rozhodujícím okamžiku mohlo být i vnitropolitické napětí, dobytí Habeše brutálními metody Benitem Mussolinim či rozhořčení veřejnosti z britsko-francouzské iniciativy na rozdělení Etiopie mezi Itálii a Nega Haile Selassieho²⁸, která se následně stala známou porážkou Společnosti národů. Není nejmenší pochyb, že kdyby Velká Británie a Francie byly ochotny dostat svým závazkům z Ústavy Společnosti národů, zabránilo by se vítězství fašistické Itálie v Etiopii.²⁹

²⁴ PONCET, A. F. *Vyslancem na Hitlerově dvoře*. Praha: Vladimír Kořínek, 2004. s. 278-279, ISBN: 80-903184-4-4.

²⁵ Soustava pevností vybudována ve Francii mezi lety 1929-1940 na ochranu svých hranic před nepřítelem. Za druhé světové války se ukázal jako zcela nepoužitelná kvůli německému výpadu přes Belgie.

²⁶ EVANS, R. J. *Třetí říše u moci. Komplettní historie jedné z nejděsivějších epoch dvacátého století 1933-1939*. Praha – Plzeň: Pavel Dobrovský – BETA s.r.o., 2009. s. 511, ISBN: 978-80-7306-323-8.

²⁷ NÁLEVKA, V. *Světová politika ve 20. století*, Praha: Skřivan, A., 2000. s. 130, ISBN: 80-902261-4-0.

²⁸ Etiopský císař v letech 1930-1974.

²⁹ THOMSON M. *Fenomén Winston Churchill*, Praha: Kořínek, V., 2006. s. 202-203, ISBN: 80-903184-7-9.

Opatrné chování Velké Británie nakonec trvalo více než tři roky kvůli nepříznivé situaci v oblasti zbrojení. Jednostranné snahy o vyzbrojení však britská konzervativní vláda nadále odmítala. Prozatím tedy zůstávala věrná politice appeasementu a v případě bilaterálních problémů s Německem pouze doporučovala francouzské vládě, aby se obrátila na Společnost národů, která se již nacházela v krizi.

Při zpětném pohledu je zřejmé, že úspěšná invaze do Porýní přinesla Hitlerovi vítězství, jehož důsledky budou mnohem katastrofálnější, než si kdokoli v té době dokázal představit. Hitlerova popularita doma se výrazně posílila, což mu v budoucnu zajistilo bezkonkurenční mocenské postavení a přesun pouhých 30 000 německých vojáků do Porýní znamenal zásadní a významnou změnu celoevropské strategické situace.

Z Britů si vážnost situace uvědomovalo pouze velmi malá část obyvatel. Velká část britského tisku zastávala provládní názor, že Němci se pouze vracejí do své země a invazi do Porýní nepřímo schvalovala. Fatální selhání Francie postavit se Wehrmachtu a neschopnost Velké Británie alespoň symbolicky pomoci Francii vytvořily vhodné podmínky pro další Hitlerovu expanzivní politiku.

Nyní si východoevropští spojenci Francie pomalu začali uvědomovat skutečnou hodnotu obranných paktů, které uzavřeli se zemí oslabenou neustálými vnitřními krizemi. Spolehlivou pomoc proti německým pokusům o dobytí již nebylo možné v blízké budoucnosti očekávat. Ihned po obsazení Porýní zahájilo Německo horečnou výstavbu západní zdi, která vedla podél francouzských hranic. Cílem této zdi bylo poskytnout podporu německému Wehrmachtu, který měl v budoucnu operovat ve střední a východní Evropě a zabránit možnému vzniku situace dvou front, jako tomu bylo za první světové války.³⁰

Význam tohoto nově vznikajícího opevnění pro Evropu naznačil tehdejší státní tajemník francouzského ministra zahraničí Alexis Léger. Americký

³⁰ LÜDICKE, L. *Griff nach der Weltherrschaft: Die Außenpolitik des Dritten Reiches 1933-1945*. Berlin: be.bra Verl., 2009. s. 75, ISBN: 978-3-89809-408-5.

velvyslanec v Paříži tlumočil jeho slova takto: „*Léger řekl, že dokončení výstavby opevnění na hranicích Německa, Francie a Belgie vytvoří čínskou zeď kolem Evropy. Francie a Velká Británie budou odděleny od střední Evropy a všechny tamní státy budou vydány na milost a nemilost Německa. Bude-li výstavba německých opevnění dokončena, bude mít střední Evropa jen jednu možnost – nadvládu Německa.*“³¹

1.4 Německá politika vůči Japonsku

Krátce po uzavření dohody Osy s Itálií podepsalo Německo 25. listopadu 1936 s Japonskem tzv. Pakt proti Kominterně. Oficiální zdůvodnění této smlouvy znělo, že dohoda slouží k obraně západní kultury před bolševismem.³² Další německá snaha o propagandu a zároveň pokus obou smluvních stran získat zpět mezinárodní prestiž využitím hysterie z komunismu, která panovala mezi západními vládami.

Skutečnost, že Hitler uzavřel takovou dohodu s Japonskem, měla především znejistit Velkou Británii ve vztahu k jejich asijským koloniím. Dalším důvodem dohody mohla být snaha Německa zajistit se všemi prostředky na všech frontách. Především proti Velké Británii před zahájením plánovaných výbojů ve východní Evropě a zároveň se postavit do role nepostradatelného ochránce západních hodnot proti komunismu. Realita několika následujících let ukázala, že přátelství s Japonskem sice existovalo, ale nikdy nebylo srdečné. Toto partnerství trvalo až do konce války i přesto, že Německo opakovaně porušovalo spojeneckou smlouvu. Co německý vůdce a říšský kancléř rozuměli smluvní loajalitou (a to i vůči bezprostředním partnerům jako bylo Japonsko) se světová veřejnost dozvěděla v srpnu 1939 v souvislosti s dohodou Ribbentrop-Molotov. Prakticky přes noc se Německo a bolševický Sovětský svaz staly spojenci. Tajná doložka navíc obsahovala dohodu o rozdělení vlivu ve střední a

³¹ NÁLEVKA, V. *Světová politika ve 20. století*, Praha: Skřivan, A., 2000. s. 131, ISBN: 80-902261-4-0.

³² LÜDICKE, L. *Griff nach der Weltherrschaft: Die Außenpolitik des Dritten Reiches 1933-1945*. Berlin: be.bra Verl., 2009. s. 84, ISBN: 978-3-89809-408-5.

východní Evropě. Sovětskému svazu mělo připadnout východní Polsko, Lotyšsko, Estonsko a Litva. Hitlerovi západní část Polska.³³

Pokus Německa vyvinout s pomocí Japonska nátlak na Brity a přesvědčit je, aby se následně připojili k Paktu proti Kominterně však selhal. Velká Británie nebyla připravena nechat se na evropském kontinentu neutralizovat. Stejně jako Osa byl i pakt proti Kominterně jen polovičatou kombinací rozdílných politických zájmů a partnerů. Na německé straně však stále existovala naděje, že se jim podaří začlenit Velkou Británii do protikomunistické aliance společně s Itálií. Především Ribbentrop jako tehdejší německý velvyslanec v Londýně byl až do poloviny roku 1937 energickým zastáncem této myšlenky, ale jeho styl vyjednávání formou výhrůžek a vydírání neměl naději na úspěch.³⁴ Po těchto neúspěšných jednáních se stal horlivým odpůrcem jakéhokoli dalšího porozumění s Velkou Británií. Ribbentrop po dohodě s Hitlerem rozpracoval tento změněný pohled na věc do nové koncepce zahraniční politiky Německa, která byla od té doby závazná.

Ribbentrop byl toho názoru, že Velká Británie se pravděpodobně v budoucnu neodkloní od své tradiční politiky rovnováhy sil, a proto nemůže v žádném případě být považována za budoucího partnera Německa. Předpokládal, že Velká Británie by spíše nadále politicky podporovala francouzskou Ostpolitik a netolerovala by německou hegemonii ve východní Evropě. V případě možného německo-sovětského konfliktu by šla pravděpodobně následně do války proti Německu po boku Francie. Pakt proti Kominterně neměl být podle Ribbentropa v žádném případě interpretován jako dokument jednoznačné reorientace japonské zahraniční politiky na evropské západní mocnosti. Japonsko se nadále snažilo udržovat diplomatické kontakty s Velkou Británií i Francií. Bez ohledu na to se však skutečný manévrovací prostor japonské zahraniční politiky od zahájení brutálně vedené války proti Číně stále více zužoval a vedl k těžko

³³EVANS, R. J. *Třetí říše u moci. Komplettní historie jedné z nejděsivějších epoch dvacátého století 1933-1939*. Praha – Plzeň: Pavel Dobrovský – BETA s.r.o., 2009. s. 555, ISBN: 978-80-7306-323-8.

³⁴ Tamtéž s. 514

napravitelnému novému napětí ve vztazích s demokratickými západními mocnostmi.³⁵

Celkově lze říct, že pakt proti Kominterně byl nepříliš účinným nástrojem protisovětské politiky. Přistoupení Itálie k Paktu proti Kominterně bylo pravděpodobně způsobeno především blízkým osobním přátelstvím italského diktátora Mussoliniho s Hitlerem. Uzavřením paktu Hitlera se Stalinem v srpnu 1939 k němuž došlo bez konzultace s ostatními dvěma stranami, ztratil Pakt proti Kominterně svůj základ a fakticky přestal existovat.

1.5 Italsko-německé bratrství

Německo-italské bratrství ve zbrani se upevnilo během španělské občanské války a vedlo 21. října 1936 ke vzniku takzvané osy Berlín-Řím, když Německo uznalo Italskou říši v Habeši. Dne 25. října 1936 italský ministr zahraničí Galeazzo Ciano podepsal v Berchtesgadenu tzv. Říjnový protokol, jehož součástí byla dohoda o uznání frankistického Španělska, slib v boji proti komunismu a slib, že Itálie bude bojovat za německé nároky na kolonie.³⁶ Hitler se také domníval, že Itálie a Německo by v případě bezpodmínečného spojení mohly porazit nejen bolševismus, ale i západní mocnosti, v čele s Velkou Británií.

Na počátku roku 1937 se pro Německou říši ukázala následující zahraničněpolitická situace. Z Hitlerova pohledu Versailleská mírová smlouva přestala platit a Porýní bylo obsazeno, aniž by signatářské mocnosti Versailleské mírové smlouvy podnikly nějaké vážné kroky. Mussolini se stal Hitlerovým nejdůležitějším spojencem zejména po uzavření německo-rakouské dohody v roce 1936. Dalším úspěchem byla úzká spolupráce se španělskými nacionalisty pod vedením generála Franca a pakt s Japonskem. Zdálo se, že taktéž

³⁵ DEIST, W. / MESSERSCHMIDT M. / VOLKMANN H. a kol. *Ursachen und Voraussetzungen des Zweiten Weltkrieges*. Frankfurt am Main: Fischer-Taschenbuch-Verlag, 1989. s. 756-757, ISBN: 3-596-24432-3.

³⁶ KLIMEK, A. / KUBŮ, E. *Československá zahraniční politika 1918-1938. Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů*, Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1995. s. 89, ISBN: 80-85241-88-9.

spojenectví Polska s Francií bylo prolomeno a vztahy se Sovětským svazem, které byly oslabeny vnitřními čistkami zejména v armádě se zdály být stabilizovány. Velká Británie, Francie, ani německé civilní obyvatelstvo nepochopily, že Hitler během prvních čtyř let své vlády pracoval téměř bez výjimky na přípravě budoucí války.

Pod dojmem již viditelného masivního zbrojení Německa a zklamán nedostatkem ústupků ze strany Velké Británie a Francie se Mussolini stále více začal přiklánět na německou stranu. Mussolini měl také velké ambice ve Španělsku a Etiopii, a proto čím dál více nabýval přesvědčení, že budoucnost Itálie může spočívat pouze v ještě pevnějším spojení s Německem.

Uvolnění mezinárodní izolace Německa přimělo ke změně zahraniční politiky i menší sousední země na západě, především Belgii. Poté co Hitler porušil Locarnskou smlouvu, obsadil Porýní a bez povolení rozmístil vojska podél belgických hranic, se Belgie pod vedením krále Leopolda II. rozhodla odstoupit od spojení s Velkou Británií. Francie vyhlásila svou neutralitu stejně jako před začátkem první světové války a doufala, že tímto způsobem Německo uklidní a neposkytne mu důvod k budoucím intervencím.³⁷

1.6 Hossbachův protokol

Poté co již v červenci 1937 vypracoval tehdejší říšský ministr války Blomberg plány na možnou vojenskou konfrontaci se západními i východními sousedy, svolal Hitler po důkladném strategickém prostudování dokumentů celé nejvyšší vojenské vedení Německa a ministra zahraničí Neuratha na tajnou schůzku do říšského kancléřství, která byla naplánována na 5. listopad 1937. V té době se Hitler, povzbuzen politikou ústupků ze strany Velké Británie a Francie, rozhodl k stanovení časového plánu vytyčených cílů. Hitlerův tehdejší pobočník, plukovník Friedrich Hossbach zaznamenal přesný obsah schůzky, a

³⁷ PONCET, A. F. *Vyslancem na Hitlerově dvoře*. Praha: Vladimír Kořínek, 2004. s. 285-286, ISBN: 80-903184-4-4.

proto jsou tyto poznámky, které byly použity jako důkaz během norimberských procesů označovány také jako Hossbachův protokol.³⁸

Hitler poprvé otevřeně vysvětlil vojenskému vedení své odhodlání vést útočnou válku. Na schůzce vyjádřil názor, že k rozšíření životního prostoru může dojít pouze zlomením odporu a vědomým přijetím rizika. Skutečnými nepřáteli byli jmenováni Anglie a Francie a jako nejextrémnější datum začátku válečných akcí bylo označeno období 1943–1945.³⁹

Hitler chtěl zamezit útokům z boku, a proto spočíval jeho záměr v co nejrychlejším zničení či obsazení Rakouska a Československa, kde nepočítal s intervencí Francie a Velké Británie. Sovětský svaz měl být paralyzován rychlostí německých operací a bojem na východě s Japonskem.⁴⁰

Hitler se překvapivě mýlil v názoru na svého spojence Itálii. Vážně věřil, že Itálie bude brzy ve válečném stavu s Francií a Velkou Británií a dokáže vézt tuto válku sama. Italsko-britsko-francouzská válka, kterou předpovídal bez aktivní účasti Německa by pak mohla být bez větších problémů a mezinárodních protestů použita k vyřízení Rakouska a Československa. Předpoklad, že Velká Británie i Francie ustoupí v řešení rakouských a československých problémů se později ukázal jako správný. Velká Británie především správně neporozuměla specifickému problému, který existoval mezi Německem a Rakouskem. Pro Velkou Británii zřejmě existovalo pouze otevřené sjednocení všech německy mluvících obyvatel v jeden stát. Skutečnost, že si Rakousko jako nezávislý stát chtělo zachovat svou specifickou identitu, která se utvářela po staletí se setkala s naprostým nepochopením Britů.

Hitlerův předpoklad, že Itálie bude schopna vést válku proti Francii a Velké Británii sama, byl chybný úsudek, kterého se Hitler držel po celou dobu války. Jeho neotřesitelná víra ve vítěznou Itálii podporovanou německými zbraněmi byla důsledkem jeho přílišného subjektivního přeceňování skutečné

³⁸ KLIMEK, A. / KUBŮ, E. *Československá zahraniční politika 1918-1938. Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů*, Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1995. s. 89, ISBN: 80-85241-88-9.

³⁹ LÜDICKE, L. *Griff nach der Weltherrschaft: Die Außenpolitik des Dritten Reiches 1933-1945*. Berlin: be.bra Verl., 2009. s. 94, ISBN: 978-3-89809-408-5.

⁴⁰ Tamtéž s. 95

moci Mussoliniho jako vůdce italského lidu. Hitler si vůbec neuvědomil, že Mussolini není ve stejné politické pozici jako on. Je pravda, že okolnímu světu se zdálo, že Mussolini a jeho fašistické hnutí mají v Itálii nedotknutelnou moc. Pokud se však člověk podíval do zákulisí, což Hitler pravděpodobně nikdy neudělal, musel si uvědomit, že kromě Mussoliniho se na moci v Itálii podílejí i další lidé a orgány. Existoval například král Viktor Emanuel III. nebo Vatikán. Mussolini byl navíc na rozdíl od Hitlera vždy ústavně odpovědný kolektivnímu orgánu Velké fašistické rady, jejíž skutečná moc se ukázala, když byl Mussolini v roce 1943 náhle sesazen a uvězněn. Taková legální možnost sesadit Hitlera v Německu nikdy neexistovala. Skutečnost, že italský spojenec spolu se svou fašistickou ideologií dokázal od roku 1940 přežít po boku Německa jen díky masivní materiální a logistické podpoře, nechtěl Hitler pochopit a nedokázal přijmout až do svého pádu.

Na konci tajné schůzky v říšském kancléřství v listopadu 1937 se ministr války Blomberg, ministr zahraničí Neurath a vrchní velitel německého Wehrmachtu Werner von Fritsch postavili proti Hitlerově strategii zahájit válku co nejdříve. Podle jejich názoru Německo ještě nebylo schopno tak rozsáhlých aktivit. Německo nebylo z jejich pohledu na válku připraveno jak vojensky, tak ekonomicky. Skandál Blomberga v podobě manželství s bývalou prostitutkou a následné odstoupení z funkce dal Hitlerovi možnost podniknout další kroky směrem k válce.⁴¹

S rostoucím zbrojením bylo na počátku roku 1938 jasně patrné další zvýšení verbální agresivity nacionálně socialistické propagandy. Britům bylo nyní také stále jasnější, že Německo bude pravděpodobně v budoucnu svou agresivitu stupňovat a nebude ochotno přistoupit na téměř žádné kompromisy. Čas pro zastavení všech dalších příprav na válku byl již ve skutečnosti u konce.

⁴¹ EVANS, R. J. *Třetí říše u moci. Kompletní historie jedné z nejděsivějších epoch dvacátého století 1933-1939*. Praha – Plzeň: Pavel Dobrovský – BETA s.r.o., 2009. s. 515, ISBN: 978-80-7306-323-8.

2 POLITIKA APPEASEMENTU

Appeasement pochází z anglického slova to appease a znamená uklidnit. Termín politika appeasementu pochází z britské a francouzské zahraniční politiky po předání moci Hitlerovi. Politika appeasementu je chápána jako zdrženlivost a ústupek vůči agresi, a proto se používá k předcházení konfliktům. Nicméně tento termín má od druhé světové války spíše negativní význam. Pod pojmem appeasement se skrývá politické heslo, které odpovídá neustálému ustupování diktátorovi nebo zejména totalitním státům. Politika appeasementu odkazuje především na postoj Chamberlaina k hitlerovskému Německu.

Oxfordský slovník popisuje Appeasement jako politiku ústupků proti nepřátelským zemím uplatňované za účelem udržení míru. Podporovatelé appeasementu byli toho názoru, že Versailleská smlouva byla k Německu příliš krutá. Velká Británie a později i Francie, kteří byli zastánci appeasementu, byli proto ochotni nabídnout Německu v omezené míře právo na zbrojení a snížení válečných reparací, které byly Německu na základě Versailleské smlouvy uloženy.⁴² Dnes tento historický příklad appeasementu používají všichni, kdo dávají přednost konfrontaci před vyjednáváním a Chamberlaina označují za slabého vůdce, který se nechal Hitlerem oklamat.

Mnozí se domnívají, že kdyby se Chamberlain nesnažil německého diktátora uklidnit a od počátku zaujal tvrdý postoj, válce by se dalo předejít. Je pravda, že ministerský předseda Velké Británie Chamberlain a jeho předchůdce Baldwin udělali po roce 1935 jen málo pro zastavení německé agrese. Pravděpodobně také proto, že masakr z první světové války byl stále v čerstvé paměti lidí a ani ve Velké Británii a Francii nebylo mnoho vůdců a občanů, kteří by byli ochotni riskovat další ničivou válku proti Německu. Mnoho Britů bylo také přesvědčeno, že Versailleská mírová smlouva byla vůči Německu nespravedlivá, domnívali se, že Hitlerovo porušování smluv, například remilitarizace Německa a přesun vojsk do demilitarizovaného Porýní bylo

⁴² MCLEAN, I / MCMILLAN, A, *The Concise Oxford Dictionary of Politics*, Oxford: University Press, 2009. s. 21-22, ISBN: 978-01-9920-780-0.

oprávněné. Mnozí věřili, že fašismus je lepší než druh komunismu, který byl uplatňován ve Stalinově Sovětském svazu.

V polovině třicátých let byl appeasement velmi populární politikou. Milionům Evropanů doufalo, že se všechny státy s Hitlerem dohodnou a Hitlerovi bude souhlas s omezenou německou expanzí stačit. Hitler však pokračoval v porušování Versailleské mírové smlouvy a začal napadat sousední země. Lidé ve Velké Británii a Francii začali být znepokojeni a většina začala německou expanzivní politiku odsuzovat, i přesto však britská a francouzská vláda nepodnikla žádné závažné protikroky.

Kořeny britsko-francouzské politiky Appeasementu uplatňované vůči Německu bychom mohli datovat k 11. dubnu 1935, kdy se uskutečnila Konference ve Strese jako reakce na oficiální oznámení Německa o obnovení své armády. Reakce Velké Británie a Francie byla velmi mírná a většina lidí v těchto státech tuto akci vítala. Tato politika ústupků a Hitlerova agresivita vrcholila mezi lety 1937 a 1938, když britského dosavadního premiéra Baldwina vystřídal Chamberlain. Bylo všeobecně známo, že Chamberlain měl na rozdíl od svého předchůdce zájem na formování zásadně aktivnější, na Evropu orientované britské zahraniční politiky, spojené s úsilím o dosažení dohody s Německem. Se svolením Chamberlaina odcestoval v listopadu 1937 lord Halifax na pozvání do Berchtesgadenu za Hitlerem a doufal v otevřený dialog o aktuálních problémech.

2.1 Lord Halifax u Hitlera

Lord Halifax se setkal s Hitlerem dne 19. listopadu 1937. Halifax prezentoval britské cíle, které se týkali Německa a Evropy. Hlavním cílem bylo především urovnání všech existujících problémů mezi Velkou Británií a Německem. Velká Británie si také přála celoevropské uspořádání, za které by byla ochotna poskytnout Německu koloniální území, byla připravena také učinit určité ústupky ve východní Evropě o nichž se mělo ještě podrobněji jednat.⁴³

⁴³ HILDEBRAND, K. *Deutsche Außenpolitik 1933-1945 : Kalkül oder Dogma?.* 5. Aufl. Stuttgart: W. Kohlhammer, 1990. s. 61, ISBN: 3-17-009756-3.

Pro Hitlerovy a jeho válečné plány, jak byly nastíněny na tajné schůzce v říšském sněmu dva týdny před osobním jednáním s Halifaxem, musela být britská nabídka mírového urovnání přinejmenším dráždivá. V každém případě byl alespoň britský nezájem o jihovýchodní Evropu určitým přínosem. Znamenalo to ústupek pro německou svobodu jednání na východě. Z jednání Velké Británie lze usuzovat, že si přála vojenský klid, zejména na západě.

Po podrobné analýze Halifaxovi návštěvy začalo německé ministerstvo zahraničí plánovat budoucí politiku Německa vůči Velké Británii. Výsledkem bylo, že se je třeba vyhnout variantě proti Velké Británii, protože s Velkou Británií jako protivníkem nelze dlouhodobě počítat.⁴⁴ Lord Halifax podal na zasedání dne 24. listopadu 1937 hlášení britskému kabinetu, kde zdůraznil, že *„Němci nemají připravenou žádnou politiku bezprostředních dobrodružství. Jsou příliš zaneprázdnění vnitřním budováním své země, která je dosud ve stavu revoluce. Nicméně je možné očekávat zarputilou houževnatost v naléhání na jejich nároky ve střední Evropě, ne však v takové formě, aby dali ostatním záminku – nebo snad příležitost – zasahovat.“*⁴⁵

Halifaxova jednání v Německu byla hodnocena většinou členů britského kabinetu jako úspěšná. Velká Británie na základě těchto jednání poprvé připustila změnu poválečného uspořádání, byla ochotna dát Hitlerovi záruku, že nebude zasahovat na kontinentu, pakliže bude otázka Rakouska a Československa řešena mírovou formou. Halifax a Chamberlain byli toho názoru, že dosavadní evropské uspořádání není trvale udržitelné, snažili se proto o nové, stabilnější uspořádání v Evropě, které by vzniklo mírovou formou.⁴⁶

Hitler si jasněji než britská strana uvědomoval faktickou neslučitelnost praktických cílů. Německý diktátor byl stále méně ochotný přistupovat na jednání, která by mohla zpomalit jeho expanzivní záměry z důvodu neustále rostoucí politické a vojenské síly Německa. Politický tlak Německa na

⁴⁴ DEIST, W. / MESSERSCHMIDT M. / VOLKMANN H. a kol. *Ursachen und Voraussetzungen des Zweiten Weltkrieges*. Frankfurt am Main: Fischer-Taschenbuch-Verlag, 1989. s. 763, ISBN: 3-596-24432-3.

⁴⁵ ELLINGER, J. *Neville Chamberlain. Od usmiřování k válce: britská zahraniční politika 1937-1940*. Praha: Lidové noviny, 2009. s. 137, ISBN:978-80-7106-987-4.

⁴⁶ Tamtéž s. 138

jihovýchod, zejména na Rakousko a Československo proto začal od počátku roku 1938 enormně sílit.

Z hlediska hospodářské politiky byl tento tlak na jihovýchod Evropy patrný již od roku 1933. Uzavření bilaterálních obchodních dohod s Maďarskem a Jugoslávií v roce 1934 mělo ve skutečnosti za cíl rozvolnit soudržnost členských zemí Malé dohody a posílit německý vliv v Podunají vůči ostatním velmocím (především Francii, ale do roku 1937 také Itálii). S otevřenou expanzí na jihovýchod, aktivně zahájenou na počátku roku 1938, získala německá zahraniční politika nové rozměry. Rumunsko, které se následně během druhé světové války stalo spojencem Německa se nyní také začalo silněji přibližovat německé sféře vlivu, což bylo možné pouze za předpokladu, že Sovětský svaz zůstane nadále nečinný.

Hitler ve skutečnosti již neměl zájem na dalším německo-britském porozumění ještě před setkáním s Halifaxem a spíše se chtěl ubezpečit, že Velká Británie bude pokračovat v politice appeasementu a on se dál v poklidu může připravovat na válku. Prvním nezávislým státem, který Hitler dokázal ovládnout se stalo Rakousko. V mezinárodních vztazích a knihách se většinou setkáváme s pojmem Anschluss (připojení) Rakouska.

2.2 Anschluss Rakouska

Se změnou celkové geopolitické situace, kterou přinesla okupace Porýní a italská invaze do Etiopie se další nezávislost malého rakouského klerikálně-autoritářského státu stávala stále problematičtější. Itálie byla až do Mussoliniho etiopského dobrodružství bezpečným spojencem Rakouska proti Německé říši. Mussoliniho strategický obrat k Hitlerovu Německu však situaci zásadně změnil. Od této chvíle již Rakousko nemohlo počítat s vojenskou podporou Itálie proti Německu, jak bylo alespoň dříve naznačeno. Osa Berlín-Řím, jak se ukázalo, představovala pro Rakousko obrovský problém.

Vztah mezi dvěma německy mluvícími, autoritářsky řízenými středoevropskými státy se nakonec mohl dále vyvíjet pouze v postupném

přizpůsobování slabšího státu požadavkům silnějšího. Zejména proto, že ani jedna ze stran nepovažovala základní národnostní ani ideologická dogmata za nepřekonatelná. Po likvidaci rakouských levicových stran v roce 1934 rakouským spolkovým kancléřem Dolfusem, nemohlo rakouské vlastenecké jádro, charakterizované extrémním katolicismem a sympatiemi k zaniklé habsburské monarchii v žádném případě poskytnout základ pro úspěšnou obranu proti Hitlerovým, stále rostoucím příznivcům z řad národních socialistů v Rakousku. První puč nacionálních socialistů, kde byl Dolfuss zavražděn se především kvůli nedostatečné podpoře hitlerovského Německa nezdařil, ale Rakousko se začalo ocitát pod tlakem.⁴⁷

Politika Rakouska se musela dále odvíjet tak, aby nenabídla Hitlerovi žádnou záminku k útoku a udržela tím Německo na uzdě. Rakousko se snažilo o sblížení se státy Malé dohody, které však ztroskotalo. Především z důvodu znatelných sympatií Itálie k Německu. Neúčast Rakouska na sankcích, které západní mocnosti uvalily na Itálii po invazi do Habeše v Etiopii měla rovněž za následek trvalé oslabení rakouské zahraniční politiky. Na konferenci šéfů vlád států Římského paktu, kterou Mussolini svolal do Říma na konci března 1936 Mussolini rakouskému kancléři jasně doporučil, aby v dohledné době s Německou říší hledal možnost soužití ve formě bilaterální dohody, protože v současné době nelze očekávat žádnou významnou podporu ze strany západních mocností.⁴⁸

Rakouský kancléř Schuschnigg původně zastával názor, že německo-rakouské usmíření je možné pouze na mnohostranné bázi, ale následně již v dubnu 1936 změnil svůj postoj a oznámil ochotu uzavřít s Německem bilaterální dohodu. Rychle zahájená jednání nakonec vyústila v německo-rakouskou smlouvu z 11. července 1936 v níž se Německo zavázalo uznat suverenitu Rakouska a zdržet se jakéhokoli přímého či nepřímého ovlivňování rakouské vnitřní politiky. Rakousko se na oplátku definovalo jako německý stát a ujistilo,

⁴⁷ MÜLLER, H. / KRIEGER, K. / VOLLRATH, H. / ŘEZANKOVÁ, I. *Dějiny Německa*. 2. dopl. vyd. Praha: Lidové noviny, 2004. s. 285, ISBN 80-7106-188-3.

⁴⁸ LÜDICKE, L. *Griff nach der Weltherrschaft: Die Außenpolitik des Dritten Reiches 1933-1945*. Berlin: be.bra Verl., 2009. s. 101, ISBN: 978-3-89809-408-5.

že tuto skutečnost zohlední ve své budoucí zahraniční politice.⁴⁹ V dodatečné dohodě se Rakousko rovněž zavázalo začlenit dosavadní národní opozici a stoupence NSDAP do jednotného hnutí Vlastenecká fronta a tím ji legalizovat. Pro Itálii znamenalo uzavření této dohody výrazné ulehčení její politiky sbližování s Německem, která byla doposud značně obtížná. Tajné klauzule zakotvené v německo-rakouské dohodě o budoucím zapojení národních socialistů do rakouské vlády měli urychlit předvídatelný konec samostatného Rakouska.⁵⁰

Hitlerova politika vůči Rakousku byla od červencové dohody z roku 1936 zaměřena na využití času. Hitler se snažil postupně pomocí nacistické propagandy připojit Rakousko ve smyslu úplného ideologického proniknutí do země pod heslem: „Rakousko domů do říše“.⁵¹⁵² Říšský ministr propagandy Joseph Goebbels se snažil německému obyvatelstvu vnutit obraz Rakouska jako země, která musí k Německu patřit, protože to je nutné pro říšskou politiku.

Sílicí teror rakouských národních socialistů na přelomu let 1937–1938 prostřednictvím cílených bombových útoků a rozsáhlých demonstrací spojených s násilnými činy měl za cíl rozhodujícím způsobem oslabit pozici vídeňské vlády i v domácí politice. Velká Británie se svou politikou appeasementu a Francie, která byla nadále zatížena vážnými domácími a hospodářskými problémy, neprojevovali velký zájem o aktivní obranu rakouské nezávislosti.

Schuschnigg, který byl i na domácí scéně oslaben rostoucí infiltrací nacionálních socialistů do výkonné moci a státní správy, souhlasil s návrhem na osobní setkání s Hitlerem. Schůzka se uskutečnila 12. února 1938 po německém ujištění, že na dohodě z července 1936 se nic nezmění. Schůzka skončila faktickou kapitulací rakouského kancléře, když se rozhodl 15. února splnit

⁴⁹ KLIMEK, A. / KUBŮ, E. *Československá zahraniční politika 1918-1938. Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů*, Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1995. s. 86, ISBN: 80-85241-88-9.

⁵⁰ LÜDICKE, L. *Griff nach der Weltherrschaft: Die Außenpolitik des Dritten Reiches 1933-1945*. Berlin: be.bra Verl., 2009. s. 79, ISBN: 978-3-89809-408-5.

⁵¹ HILDEBRAND, K. *Deutsche Außenpolitik 1933-1945 : Kalkül oder Dogma?*. 5. Aufl. Stuttgart: W. Kohlhammer, 1990. s. 65, ISBN: 3-17-009756-3.

⁵² Toto heslo se používalo od roku 1920 v době nacismu, bylo spojené s právem na sebeurčení německých příhraničních částí původního Rakousko-Uherska.

všechny Hitlerovo požadavky. Tyto požadavky zahrnovaly znovupřijetí NSDAP v Rakousku, propuštění všech národních socialistů vězněných v Rakousku, zrušení všech opatření proti nacistům, program hospodářské a vojenské spolupráce a souhlas Schuschnigga s jmenováním národního socialisty Arthura Seyss-Inquarta novým ministrem vnitra.⁵³ Bezostyšné vydírání s hrozbou okamžité německé invaze do Rakouska fungovalo dokonale.

Někteří historici si dodnes kladou otázku, zda byla tato Schuschniggova bezpodmínečná kapitulace skutečně nutná. Hitler byl totiž postaven před neotřelé rozhodnutí převzít kontrolu nad německy mluvící zemí, která však byla plně suverénní a uznávaná většinou států světa. Do té doby šlo pouze o to, aby byla zrušena ustanovení Versaillské mírové smlouvy nebo obnovena čest Německa. Odvážil by se Hitler použít takové vydírání bez konzultace s Francií a Velkou Británií i kdyby byl Schuschnigg rozhodněji proti?

Poválečný výzkum této problematiky dokazuje, že skutečný stav německého Wehrmachtu v únoru 1938 byl mnohem horší, než se západní mocnosti domnívaly. Ochota západních mocností zasáhnout ve prospěch Rakouska mohla pravděpodobně vést ke změně Hitlerovy politiky. Na schůzce dne 3. března 1938 britský diplomat Neville Henderson Chamberlainovým jménem znovu nabídl Hitlerovi koloniální državy výměnou za evropskou mírovou dohodu. Hitler pohrozil, že pokud se Velká Británie postaví proti spravedlivému řešení rakouského problému, bude muset Německo vzít do rukou zbraně.⁵⁴ Odvážný tah, který Hitler Britům předvedl, byl přesně ten druh zahraniční politiky, který Hitlera charakterizoval. Vždy tvrdě na hranici absolutního rizika.

Rakouský kancléř Schuschnigg se nechtěl Rakouska vzdát bez boje a naplánoval na 13. března 1938 referendum pomocí kterého chtěl dosáhnout pokračování nezávislosti Rakouska. Schuschnigg chtěl posunout minimální věk voličů na 24 let, aby zabránil volbě mladším občanům, kteří byli nejvíce

⁵³ EVANS, R. J. *Třetí říše u moci. Kompletní historie jedné z nejděsivějších epoch dvacátého století 1933-1939*. Praha – Plzeň: Pavel Dobrovský – BETA s.r.o., 2009. s.520, ISBN: 978-80-7306-323-8.

⁵⁴ FABER, D. *Mnichov. Krize appeasementu 1938*, Praha: Bourdon, 2015. s. 120, ISBN: 978-80-905173-7-0.

postížení nacistickou propagandou.⁵⁵ Dne 11. března 1938 však byla německá hranice s Rakouskem hermeticky uzavřena a německé jednotky byly připraveny v pohraničí. Schuschnigg pod tlakem zrušil plánovaný plebiscit, který považoval za poslední šanci i přesto, že sociální demokraté již předtím vydali výzvu k hlasování. Množství ultimát zaslaných Schuschniggovi z Göringovy iniciativy vedlo nakonec 11. března večer k jeho úplnému zhroucení. Schuschnigg zrušil konání referenda a odstoupil z funkce dosud úřadujícího rakouského spolkového kancléře.

Přestože bylo převzetí moci NSDAP chladnými prostředky v plném proudu a Seyss-Inquart byl po delším váhání konečně jmenován spolkovým kancléřem, zdráhal se však poslat fiktivní žádost o pomoc při invazi do Berlína. Fiktivní telegram, který měl jasně dokazovat, že německá vojska vtrhla do Rakouska na základě žádosti o pomoc rakouské spolkové vlády nebyl nakonec nikdy odeslán.⁵⁶ Typický příklad Hitlerovi aktivní zahraniční politiky, kumulace výhrůžných gest, intrik a lží.

Poté, co se ministerský předseda Chamberlain dozvěděl o Hitlerových ultimátech rakouské spolkové vlády, pověřil svého berlínského velvyslance Hendersona, aby proti tomuto postupu protestoval, ale to bylo až příliš málo. Proti obsazení Rakouska prakticky nikdo neměl námitky. Velká Británie dva týdny po připojení Rakouska k Německu tento akt přijala a Itálie zanedlouho také. Společnost národů pouze s lítostí vzala na vědomí rakouské selhání.⁵⁷

Ať už je Chamberlainova politika vůči Německu zpětně hodnocena jakkoli, je třeba mu přiznat, že systém appeasementu se na rozdíl od nacistického systému zaměřil na udržení míru a zároveň představoval pokus o dlouhodobou komunikační strategii s Hitlerem. Deklarovaným cílem britského premiéra byla dlouhodobá integrace Hitlera do celoevropského mírového uspořádání. Podle Chamberlainova názoru se plánované anglo-německé uspořádání mělo nakonec stát celoevropským. Pro dosažení tohoto cíle byla

⁵⁵ LÜDICKE, L. *Griff nach der Weltherrschaft: Die Außenpolitik des Dritten Reiches 1933-1945*. Berlin: be.bra Verl., 2009. s. 100, ISBN: 978-3-89809-408-5.

⁵⁶ Tamtéž s. 101

⁵⁷ HILDEBRAND, K. *Deutsche Außenpolitik 1933-1945 : Kalkül oder Dogma?*. 5. Aufl. Stuttgart: W. Kohlhammer, 1990. s. 67, ISBN: 3-17-009756-3.

Velká Británie připravena učinit i další ústupky (koloniální otázka, sudetská území...). Celá léta před vypuknutím války měla Velká Británie zájem pouze na pozitivním postoji Hitlera ke kolektivnímu mírovému uspořádání a byla připravena k všeobecnému odzbrojení na obou stranách. Výměnou za to Velká Británie dokonce akceptovala obětování státní suverenity menších sousedních zemí Německa jako bylo Rakousko, Československo nebo malý stát Svobodné město Gdaňsk.⁵⁸

Odstoupení Anthonyho Edena, který byl k Hitlerovi kritický v únoru 1938 a jmenování zastánce appeasementu lorda Halifaxe novým britským ministrem zahraničí mělo pravděpodobně také Hitlerovi znovu naznačit, že Velká Británie je nadále nakloněna, alespoň nepřímo s Německem jednat. Pravděpodobně největší chybou Chamberlainova kabinetu byla jeho neschopnost rozpoznat, že Hitler ve skutečnosti nemá zájem v žádné mírové urovnání v Evropě. Množství britských nabídek mu spíše stále více překáželo a bylo zbytečných. Chamberlain si uvědomil až příliš pozdě, že má co do činění s nevypočitatelným a ve všech ohledech nelidským fanatikem.

⁵⁸ Vzniklo v roce 1920 na základě Versailleské smlouvy. V roce 1939 bylo připojeno k Německu a dnes je součástí Polska.

3 BRITSKO-NĚMECKÉ VZTAHY 1935-1938

3.1 Z pohledu Hitlera

Hitler byl ovlivněný svým stále existujícím osobním vztahem lásky a nenávisti k britskému impériu a považoval utváření německo-britských vztahů vždy za důležitý úkol své zahraniční politiky. Myšlenka na dosažení bilaterální dohody s Velkou Británií se mu jevila vždy jako velmi důležitá. Britové byli pro Hitlera národem podobným Němcům z rasových důvodů. Obdivoval schopnost Britů ovládnout čtvrtinu celé země a ještě těsně před vypuknutím druhé světové války snil o celosvětovém německo-britském spolenectví.⁵⁹

Velká Británie mohla být v každém případě přijata pouze v souvislosti s neutralitou, kterou zaručovala na evropském kontinentu. K vytvoření nového životního prostoru na východě potřebovalo Německo bezpečnou podporu na západě. Podle Hitlerových představ mělo vézt začlenění Velké Británie do rozšiřitelného rámce bilaterálních smluv k rozpadu spolenectví s Francií. Hitler to považoval za prioritu německé zahraniční politiky až do začátku sudetské krize v květnu 1938.⁶⁰

Čím více se blížil čas akce, kterou Hitler chápal jako přechod k jednoznačně expanzivnímu chování, tím více se stávalo jeho osobní hodnocení budoucí britské zahraniční politiky nevyzpytatelnější, nebyl si ve svém hodnocení Velké Británie jistý. Hitler ještě zdaleka neměl ambice na dosažení světovlády. Jeho hlavním cílem byl prozatím územní zisk na východě založený především na rasové ideologii.

Před Anshlussem Rakouska a obsazením Československa si Hitler nemohl být jistý, zdali Velká Británie zasáhne či nikoli. Nakonec se přiklonil k názoru, že s Brity jako s protivníkem přece jen není třeba počítat. To vyplývalo

⁵⁹ MÜLLER, H. / KRIEGER, K. / VOLLRATH, H. / ŘEZANKOVÁ, I. *Dějiny Německa*. 2. dopl. vyd. Praha: Lidové noviny, 2004. s. 507, ISBN 80-7106-188-3.

⁶⁰ DEIST, W. / MESSERSCHMIDT M. / VOLKMANN H. a kol. *Ursachen und Voraussetzungen des Zweiten Weltkrieges*. Frankfurt am Main: Fischer-Taschenbuch-Verlag, 1989. s. 735, ISBN: 3-596-24432-3.

především ze skutečnosti, že přední britští politici většinou zaujímali velmi opatrný postoj.

3.2 Z pohledu Velké Británie

Koncem března 1935 Hitler oznámil znovuzavedení povinné vojenské služby v Německu a rozhodnul se zvýšit početní stav své armády, čímž zásadně porušoval ustanovení Versailleské mírové smlouvy. Konference ve Strese, kterou svolaly Velká Británie, Francie a Itálie v reakci na první Hitlerovo porušení smlouvy skončila odsouzením Hitlerových plánů, ale nebyly provedeny žádné vážnější kroky proti Německu. Reparační politika, kterou vůči Německu uplatňovala především Francie nakonec selhala a k udržení Německa na uzdě bylo třeba použít jiné prostředky. Německo mělo být za všech okolností začleněno do systému kolektivní bezpečnosti. Taková integrace by však byla proveditelná pouze v případě, že by se tajné vyzbrojování Německa přijalo jako daná skutečnost.⁶¹ Velká Británie si postupně uvědomovala, že zrychlené zbrojení Německa nelze jinak zastavit ani kontrolovat.

Francie, která byla oslabena domácími pohromami a hospodářskou krizí trvající od roku 1933 se napůl přiklonila k britskému postoji. Velká Británie nabídla Francii na oplátku pouze veřejně deklarovanou ochotu zachovat společné zájmy, které byly považovány za důležité, např. zachování belgické nezávislosti nebo další demilitarizaci Porýní. Nezávislost Rakouska považovali Britové za velmi důležitou, protože si byli vědomi, že přispívá k dalšímu mírovému rozvoji kontinentu. V roce 1935 ještě Velká Británie doufala v návrat Německa do Společnosti národů. Premiér Baldwin si uvědomoval nebezpečí německého zbrojení, ale přesto se domníval, že je možné Hitlera uklidnit a zapojit ho do mnohostranných smluv, aby byl v Evropě zachován mír.

Po jednáních mezi Hitlerem a Halifaxem na konci podzimu 1937 začal zejména britský ministr zahraničí Eden upozorňovat britský kabinet na

⁶¹ DEIST, W. / MESSERSCHMIDT M. / VOLKMANN H. a kol. *Ursachen und Voraussetzungen des Zweiten Weltkrieges*. Frankfurt am Main: Fischer-Taschenbuch-Verlag, 1989, s. 721. ISBN: 3-596-24432-3.

vojenskou sílu Německa, která se měsíc od měsíce zvyšovala a naléhal na rychlou změnu britské politiky vůči Německu. V soukromém rozhovoru s ministerským předsedou Chamberlainem se 11. listopadu 1937 znovu snažil vyjádřit své vážné obavy z pokračování appeasementu. Chamberlain však po chvíli rozhovor přerušil a svému ministrovi poradil, aby si „šel lehnout a vzal si aspirin“.⁶²

Představitelé britské armády nadále doporučovali opatrnost a varovali před přílišným sbližováním s Francií, neboť se obávali závazků, jejichž plnění by podle jejich názoru přesahovalo tehdejší možnosti země. I v tomto bodě měli pravdu. Velká Británie nebyla v roce 1938 ve skutečnosti schopna aktivní konfrontace s Německem, protože její zbrojení teprve začalo. V armádních kruzích se také předpokládalo, že by v budoucnu mohli najednou zaútočit tři vojenští protivníci (Německo, Itálie a Japonsko). Nezbytné preventivní vyslání expedičních sil do Francie, o němž se v britském kabinetu jednalo na přelomu let 1937 a 1938, však kabinet rovněž vyhodnotil jako nerealizovatelné vzhledem k výslednému oslabení vlastní obrany země.

Na rozdíl od britských vojenských představitelů byli Chamberlain a budoucí ministr zahraničí Halifax přesvědčeni, že s Itálií jako s nepřítelem v budoucnu nebude třeba počítat. Oba také zastávali názor, že intenzivní angažování Japonska v Číně by vážalo jeho síly do té míry, že by tato mocnost prozatím nepředstavovala pro Velkou Británii hrozbu. Z pohledu britské vlády tak jako potenciální budoucí protivník zůstalo pouze Německo. Na rozdíl od Chamberlaina byl Eden toho názoru, že nyní nastal čas, aby britská zahraniční politika demonstrativně a aktivně vyjádřila svou ochotu dodržovat smluvní závazky, např. Locarnský pakt.⁶³

Několik dní před Edenovou rezignací v únoru 1938 se britský kabinet opět zabýval obecnou analýzou situace. Znovu se potvrdilo, že vojenská intervence na kontinentu by měla být na konci seznamu priorit. Přes všechny

⁶² ELLINGER, J. Neville Chamberlain. *Od usmířování k válce: britská zahraniční politika 1937-1940*. Praha: Lidové noviny, 2009. s. 126, ISBN:978-80-7106-987-4.

⁶³ DEIST, W. / MESSERSCHMIDT M. / VOLKMANN H. a kol. *Ursachen und Voraussetzungen des Zweiten Weltkrieges*. Frankfurt am Main: Fischer-Taschenbuch-Verlag, 1989. s. 648-649, ISBN: 3-596-24432-3.

pochybnosti o sobě samém se britský kabinet dokázal alespoň dohodnout na teoretickém vojenském spojení s Francií. Eden tak dosáhl alespoň dílčího úspěchu.⁶⁴

Po Hitlerově bleskové invazi do Rakouska v polovině března 1938 se britský premiér Chamberlain dokázal přimět i k prvnímu lehce kritičtějšímu postoji vůči evropským diktátorům. Oficiální britská zahraniční politika však nebyla stále jasně definována, a proto Hitlerovi úvahy o tom, že může realizovat svou politiku Lebensraum bez Velké Británie měly v té době jisté opodstatnění. Instinktivně vycítil neochotu Britů pouštět se do dalších konfrontací, což chápal jako slabinu, které je třeba využít. Teprve další praktické zkušenosti s Hitlerovou pokryteckou mírovou politikou v letech 1938 a 1939 vedly Velkou Británii k přesvědčení, že Německo může být nakonec donuceno vrátit se do mezinárodně stanovených hranic pouze silou.

3.3 Před Mnichovem

Po snadném obsazení Rakouska získalo plánování obsazení Československa novou aktuálnost. Dne 21. dubna 1938 se uskutečnila přelomová schůzka s nejvyššími armádními veliteli na níž byly projednány tři možné varianty útoku na Československo.

1. varianta: Strategický nájezd z ničeho nic bez jakéhokoli důvodu. Tato varianta byla Hitlerem odmítnuta kvůli následné negativní publicitě po celém světě, která by mohla vést k celkově nebezpečné situaci.

2. varianta: Dlouhodobá diplomatická konfrontace, která by se stupňovala a nakonec vedla k omezené válce. Hitler tuto variantu nepovažoval za žádoucí, protože by Československu poskytla čas a možnosti k vybudování účinné obrany.

3. varianta: Blesková akce v důsledku události, jakou by představoval atentát na německého vyslance v Praze. Takový incident byl po

⁶⁴ ELLINGER, J. *Neville Chamberlain. Od usmiřování k válce: britská zahraniční politika 1937-1940*. Praha: Lidové noviny, 2009. s. 142-143, ISBN:978-80-7106-987-4.

určitou dobu zamýšlen i jako ospravedlnění případné invaze do Rakouska⁶⁵ a jasně ukazuje, jakým způsobem byl veden národně socialistický způsob myšlení. Vládnoucí systém založený na gangsterství a v případě potřeby na krvavých zločinech, jehož řadoví diplomaté se již zřejmě stali natolik postradatelnými, že jejich smrt byla kdykoli přijatelná.

Hitler se nejvíce přikláněl k třetí možnosti, našel však nakonec jiné řešení. V meziválečném Československu existoval vážný národnostní problém. V zemi žilo v okrajových oblastech asi 3,5 milionu Němců, což bylo 28 % celkové populace Československa. Dalšími menšinami, které v Československu žili, byli vedle Slováků také Maďaři a Poláci. Z německého hlediska bylo důležité probudit touhu sudetských Němců po návratu do Říše.⁶⁶ Zejména proto, že tito lidé patřili po staletí k Rakousku, respektive ke Svaté říši římské národa německého. Je pochopitelné, že tato touha po začlenění do Německé říše mohla být náležitě podpořena až po Anschlussu Rakouska.

V jarních měsících roku 1938 vzrostlo v sudetské oblasti napětí. Z části vymyšlenými incidenty německou propagandou a z části skutečné německé diskriminace ze strany českých úřadů. Národnostní problém Československa a požadavek práva na sebeurčení jednotlivých etnických skupin byly pákami, kterými se mělo postupovat při rozkladu Československa. Za tímto účelem dostal vůdce Sudetoněmecké strany Konrad Henlein jasné pokyny k okamžité destrukci Československa z Berlína.⁶⁷ Tato strategie byla realizována v Karlovarském programu Sudetoněmecké strany z 24. dubna 1938. Požadovala dalekosáhlou samosprávu sudetských Němců a jejich plné zrovnoprávnění s českým státním lidem, což však z pohledu Berlína mělo znamenat pouze přechodnou etapu k úplnému rozpadu Československa.⁶⁸

⁶⁵ FABER, D. Mnichov. *Krise appeasementu 1938*, Praha: Bourdon, 2015. s. 160, ISBN: 978-80-905173-7-0.

⁶⁶ LÜDICKE, L. *Griff nach der Weltherrschaft: Die Außenpolitik des Dritten Reiches 1933-1945*. Berlin: be.bra Verl., 2009. s. 103-104, ISBN: 978-3-89809-408-5.

⁶⁷ HOUŽVIČKA, V. *Czech and Germans 1848-2004. The Sudeten Question and the Transformation of Central Europe*. Praha: Karolinum, 2005. s. 213, ISBN: 978-80-246-2144-9.

⁶⁸ Tamtéž s. 216-217

Tyto události znepokojily Chamberlaina natolik, že vyslal svého důvěrníka lorda Runcimana do dotčených oblastí, aby získal nezávislé posouzení skutečné situace sudetských Němců, což československému prezidentovi Edvardu Benešovi nebylo po vůli. Beneš se domníval, že vyslání nezávislého pozorovatele může ovlivnit suverenitu státu a vyvolat vnitřní nepokoje a také nebylo toto rozhodnutí v kompetenci prezidenta, ale parlamentu. Pod nátlakem Francie a Velké Británie toto rozhodnutí Československo přijalo.⁶⁹

Runciman zjistil, že Němci jsou skutečně diskriminováni zejména v hospodářské oblasti a naléhal na československou vládu, aby vyhověla sudetoněmeckým požadavkům. Beneš nakonec pod nátlakem vyhověl všem požadavkům Sudetoněmecké strany, které v zásadě odpovídali Karlovarskému programu s čímž Henlein v žádném případě nepočítal. Okamžitě se vydal do Norimberku, kde očekával další instrukce, co dělat, když Češi přijmou všechno. Henlein měl za úkol vystupňovat nepokoje v pohraničí, aby měl Hitler nadále dostatek argumentů pro západní mocnosti při jednání o československé otázce.⁷⁰

Na sílící tlak Německa na Československo, spojený s koncentrací německých vojsk v Sasku, reagovala československá vláda zahájením vojenských obranných opatření, jelikož nebyla připravena dopadnout jako Rakousko. Evropou se začala šířit vážná válečná panika. Londýn a Paříž byly přesvědčeni, že se Hitler chystá vojensky napadnout Československo a nebyly ochotny to znovu tolerovat. Západní mocnosti Hitlerovi poprvé otevřeně pohrozily evropskou válkou, pokud by vážně uvažoval o napadení Československa. Nacistické Německo nikdy předtím nezažilo takový trvalý diplomatický tlak, jaký Britové vyvíjeli v posledních květnových dnech roku 1938. Henderson opakovaně žádal ministerstvo zahraničí o informace o pohybu německých vojsk a nabádal k opatrnosti. Dne 21. května 1938 následovaly dvě

⁶⁹ KLIMEK, A. / KUBŮ, E. *Československá zahraniční politika 1918-1938*. Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů, Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1995. ISBN: 80-85241-88-9, s. 87

⁷⁰ FABER, D. Mnichov. *Krise appeasementu 1938*, Praha: Bourdon, 2015. s. 231-236, ISBN: 978-80-905173-7-0.

osobní schůzky s německým ministrem zahraničí Ribbentropem na nichž byla znovu zdůrazněna vážnost situace v případě vojenského útoku na Prahu.⁷¹

Britské varování Německu bylo skutečností, kterou už ani Hitler nemohl ignorovat. Jeho úvahy se točily kolem toho, zda se Velká Británie skutečně postaví Německu tváří v tvář. Na jedné straně poskytoval jistou míru bezpečí německý Wehrmacht, který měsíc, co měsíc sílil. Na druhou stranu však byly československé jednotky také dobře připraveny a jejich bojová morálka byla velmi vysoká. Československo-francouzská dohoda o vzájemné pomoci navíc přidala potenciální útočnou sílu na západě. Nakonec byla sázka příliš vysoká i pro Hitlera. Tlak z britské strany proto přiměl německého diktátora, aby 23. května 1938 vydal veřejné prohlášení v němž ujistil, že Německo nemá v úmyslu zaútočit na Československo a že v pohraničí nejsou soustředěny žádné německé jednotky.⁷²

Pro Hitlera znamenala květnová krize osobní porážku. Poprvé si uvědomil hranice svých možností. Chamberlain opět uklidněn Hitlerovým veřejným prohlášením, zůstal věrný svému názoru, že politika vůči Německu by měla být i nadále vedena mírovou formou prostřednictvím jednání za všech okolností. Společnost národů, v níž zejména Velká Británie tak dlouho věřila, se stala de facto zbytečnou. V situaci, která vyžadovala pevný postoj všech zemí obklopujících Německo se zdálo, že Velká Británie záměrně ustupuje od svých evropských závazků a odůvodňuje to svými mimoevropskými závazky. Britský ministr války Hore-Belisha považoval angažovanost britské armády na kontinentě za jednu z nejnižších priorit a Thomas Inskip, ministr pro koordinaci obrany považoval za hlavní úkol armády ochranu křehkého impéria Velké Británie. Na jaře 1938 byly proto pro nouzový zásah na kontinentu k dispozici pouze tři divize.⁷³

⁷¹ ELLINGER, J. Neville Chamberlain. *Od usmírování k válce: britská zahraniční politika 1937-1940*. Praha: Lidové noviny, 2009. s. 179, ISBN:978-80-7106-987-4.

⁷² ČELOVSKÝ, B. *Mnichovská dohoda 1938*. V Šenově u Ostravy: Tilia, 1999. s. 224, ISBN: 80-86101-19-3.

⁷³ DEIST, W. / MESSERSCHMIDT M. / VOLKMANN H. a kol. *Ursachen und Voraussetzungen des Zweiten Weltkrieges*. Frankfurt am Main: Fischer-Taschenbuch-Verlag, 1989. s. 811, ISBN: 3-596-24432-3.

Dne 30. května (pouhých sedm dní po svém veřejném prohlášení o bezpečnosti Československa) Hitler doslova řekl: „*Je mou neochvějnou vůlí vymazat Československo v dohledné době z mapy!*“⁷⁴ Skupina vysoce postavených německých důstojníků se tomuto Hitlerovu plánu postavila na odpor a poslali do Velké Británie zprávu, v níž tvrdili, že se chystají zahájit převrat proti Hitlerovi a chtěli, aby se Velká Británie postavila proti Hitlerovi, pokud by napadl Československo. Chamberlain však tento dopis ignoroval, protože se domníval, že Velká Británie a nacistické Německo jsou dva pilíře evropského míru.⁷⁵ Skutečnost, že se tyto plány, které by pravděpodobně ušetřily světu mnoho utrpení a neštěstí neuskutečnily, je částečně způsobena Chamberlainovou politikou appeasementu, která upřednostňovala pseudomírové urovnání před možnými (ze zpětného pohledu nezbytnými) vojenskými opatřeními.

3.4 Chamberlain u Hitlera

Chamberlainova návštěva u Hitlera v Berchtesgadenu se uskutečnila 15. září 1938. Hitler hovořil o utlačování a zvěrstvech, které se dějí Němcům v Československu. Připomínal rakouskou situaci, kde osvobodil sedm milionů Němců, kteří toužili, aby se znovu stali součástí Německa, a to stejné chtěl i pro tři miliony Němců v Sudetech. V závěru nezapomněl připomenout jeho vůli na budování míru v Evropě. Chamberlain viděl řešení v odstoupení Sudet Německu a slíbil, že návrh odveze do Londýna k projednání.⁷⁶ Po krátké konzultaci se k této nabídce připojila i Francie. Pro Prahu a Benešovu vládu to prakticky znamenalo nezvratný diktát, kterému se museli podříditi. Během rozhovorů s Chamberlainem Hitler naznačil, ačkoli se k tomu výslovně nezavázal, že za

⁷⁴ NÁLEVKA, V. *Světová politika ve 20. století*, Praha: Skřivan, A., 2000. s. 147, ISBN: 80-902261-4-0.

⁷⁵ MÜLLER, H. / KRIEGER, K. / VOLLRATH, H. / ŘEZANKOVÁ, I. *Dějiny Německa*. 2. dopl. vyd. Praha: Lidové noviny, 2004. s. 287, ISBN 80-7106-188-3.

⁷⁶ FABER, D. Mnichov. *Krise appeasementu 1938*, Praha: Bourdon, 2015. s. 281-282, ISBN: 978-80-905173-7-0.

poslední důležitý cíl, který je třeba uskutečnit, považuje vyřešení československého problému.⁷⁷

Hitler musel překonat potupu květnové krize a za každou cenu zlikvidovat Česko. Slovenská část země byla naopak předurčena k roli satelitního státu ovládaného Německem pod klerikálně-fašistickým vedením kněze Jozefa Tisa. Praha překvapivě ustoupila poté, co se dozvěděla o výsledku jednání a deklarovala ochotu dlouhodobě vyklidit sudetská území. To bylo velmi nevýhodné pro Hitlera, který chtěl Československo vojensky napadnout a zvítězit za každou cenu.

Dne 22. září 1938 při druhém setkání s Chamberlainem v Bad Godesbergu se Hitler opět pokusil vyhnout důsledkům berchtesgadenských jednání. Hitler poukazoval na nároky Maďarů, Poláků a Slováků, které se snažil začlenit do své strategie. Pevně trval na okamžité invazi německé armády do Československa a na referendu v dosud nespecifikované oblasti na základě stavu obyvatelstva po první světové válce, což bylo v rozporu s dohodami z Berchtesgadenu.⁷⁸ Chamberlain viditelně zklamaný Hitlerovým opětovným porušením slibu, opustil Německo a odvezl protinávrh (Hitlerem velkolepě označovaný jako Godesberské memorandum) zpět do Londýna.

Navzdory již existující válečné hysterii se britský kabinet rozhodl vyslat k Hitlerovi posledního důvěrníka, sira Horace Wilsona, aby mu dal jasně najevo, že Československo, které se prozatím stavělo proti Godesberskému memorandu kvůli požadavku okamžitého odstoupení sudetských území, je nyní po Chamberlainově intervenci u Beneše připraveno postoupit území Německu i bez německého vojenského zásahu. Wilson následně Hitlerovi sdělil tajné poselství, že Velká Británie je smluvně vázána podpořit Francii v případě, že by se Československo a Francie v důsledku československo-francouzského paktu zapojili do válečného konfliktu s Německem a hodlá své závazky dodržet.⁷⁹

⁷⁷ ČELOVSKÝ, B. *Mnichovská dohoda 1938*. V Šenově u Ostravy: Tilia, 1999. s. 280, ISBN: 80-86101-19-3.

⁷⁸ Tamtéž s. 320

⁷⁹ FABER, D. *Mnichov. Krize appeasementu 1938*, Praha: Bourdon, 2015. s. 355, ISBN: 978-80-905173-7-0.

Toto Wilsonovo prohlášení Hitlera těžce zasáhlo. Přestože Britové již několikrát hovořili o připravenosti k boji, Wilsonovo prohlášení znělo více než nebezpečně. Hitlerovi se podařilo poštvat proti sobě většinu ministrů britského kabinetu, a to pro něj znamenalo zcela novou výchozí pozici. Hitlerova koncepce, která ve skutečnosti počítala se zastavením činnosti západních mocností, ztratila v jediném okamžiku platnost. Odhodlání Hitlera začalo kolísat. Ačkoli nerad ustupoval, uvědomoval si bezvýchodnost situace a nebezpečí úplné ztráty tváře. Mussoliniho žádost Hitlerovi, kterou náhle obdržel v telegramu v ranních hodinách 28. září 1938, aby odložil německou mobilizaci o 24 hodin a naplánoval další jednání se západními mocnostmi Hitler překvapivě okamžitě přijal.⁸⁰ Právě tento návrh italského diktátora, který byl Hitlerovým osobním přítelem a který navzdory svému spojení s Hitlerem dosud nepřerušil všechny přátelské styky se západními mocnostmi, umožnil Hitlerovi zachovat si tvář před okolním světem a dal mu příležitost znovu sehrát před celým světem pokrytecké mírové divadlo, které zakrývalo veškeré přípravy na válku a obsazení celého Československa.⁸¹

3.5 Mnichovská dohoda

Na konferenci v Mnichově dne 29. září 1938 za účasti Chamberlaina, francouzského premiéra Daladiera, italského diktátora Mussoliniho a Hitlera, vznikla smlouva, jejíž obsah v zásadě odpovídal tématům projednávaným již v Berchtesgadenu. Hitler se považoval za mluvčího německé menšiny v Československu a chtěl velkou část pohraničí obsadit do šesti, sedmi dnů. Jediné, co ho trápilo bylo, jak donutit československou vládu, aby to přijala. Tuto garanci mu Daladier a Chamberlain poskytli. Daladier Hitlera ujistil, že dohlídne na to, aby bylo území Sudet bez průtahů odevzdáno do německých rukou. Chamberlain se vyjádřil v tom smyslu, že problém Československa považuje za evropský problém, a proto je povinností Velké Británie jako

⁸⁰ ČELOVSKÝ, B. *Mnichovská dohoda 1938*. V Šenově u Ostravy: Tilia, 1999. s. 368, ISBN: 80-86101-19-3.

⁸¹ EVANS, R. J. *Třetí říše u moci. Kompletní historie jedné z nejděsivějších epoch dvacátého století 1933-1939*. Praha – Plzeň: Pavel Dobrovský – BETA s.r.o., 2009. s. 540, ISBN: 978-80-7306-323-8.

evropské velmoci tento problém vyřešit, a tím zajistit mír. Hitler svolil k několika bezvýznamné ústupkům, např. že území československého pohraničí bude postoupeno Německu místo do týdne do deseti dnů nebo že, rozhodnutí o sporném pásmu území případně mezinárodní komisi, ve které budou zastoupeny státy, které se účastnili Mnichovské konference. Hitler taktéž slíbil, že toto sporné území neobsadí dříve, než rozhodne komise.⁸² Novinkou oproti jednání v Berchtesgadenu byla výslovná garance nových hranic zmenšeného Československa Velkou Británií a Francií, kterou svými podpisy potvrdili i Hitler a Mussolini. Jakou hodnotu tyto podpisy ve skutečnosti měly se svět mohl dozvědět již v březnu 1939 při příležitosti Hitlerova vypořádání se zbytkem Československa.

Československo muselo buď výsledek Mnichovské konference přijmout nebo se vojensky bránit proti Německu samo. Beneš se pokusil ráno 30. září. 1938 o poslední zoufalý krok a žádal velvyslance Sovětského svazu A. A. Alexandrovského o rychlé sdělení postoje Sovětského svazu k oběma variantám. Zpráva však dorazila do Sovětského svazu k večeru již jako irelevantní. Československá vláda se již před polednem rozhodla vzdát se. Československý ministr Krofta, který toto rozhodnutí předal francouzskému a britskému vyslanci to okomentoval následovně: „*Nechci kritizovat, ale pro nás je to katastrofa, jíž jsme si nezasloužili. Podrobujeme se a budeme se snažit zajistit našemu národu život pokojný. Nevím, budou-li z rozhodnutí tohoto, učiněného v Mnichově, mít prospěch vaše země, ale jistě nejsme poslední, po nás budou jiní.*“⁸³

Dne 30. září byla vydána dodatečná německo-britská deklarace v níž bylo písemně zaznamenáno přání Německa a Velké Británie, již nikdy proti sobě nevést válku.⁸⁴ Skutečnost, že Hitler podepsal tuto Chamberlainem předloženou deklaraci tak rychle a bez jakýchkoli otázek, mohla vyplývat čistě ze snahy alespoň povrchně uspokojit Chamberlaina. Pro Hitlera bylo nakonec

⁸² KLIMEK, A. / KUBŮ, E. *Československá zahraniční politika 1918-1938. Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů*, Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1995. s. 92, ISBN: 80-85241-88-9.

⁸³ Tamtéž s.93

⁸⁴ ELLINGER, J. *Neville Chamberlain. Od usmířování k válce: britská zahraniční politika 1937-1940*. Praha: Lidové noviny, 2009. s. 239, ISBN:978-80-7106-987-4.

jisté, že mnichovská schůzka byla poslední mezinárodní konferencí o otázkách cílů německé zahraniční politiky, nechtěl, aby mu v budoucnu byla diktována jakákoliv dílčí omezení. Hitlerovi bylo však také jasné, že záminku, že chce pomoci utlačované německé menšině k jejím právům, bude moci v budoucnu západním mocnostem prodat již jen velmi složitě. Do budoucna měl na mysli bleskovou akci, která by druhé straně nedala možnost diplomatické nebo vojenské reakce.

Prvním zkušebním objektem této nové strategie bez větších ohlášení byl, jak již bylo zmíněno zbytek Československa, který byl v březnu 1939 bleskově vojensky obsazen.⁸⁵ Chamberlain samozřejmě nevěděl, že Hitler a Mussolini (jak odhalily německé a italské tajné dokumenty mnohem později) se již na mnichovské schůzce dohodli, že jednoho dne budou bojovat bok po boku proti Velké Británii. Pro Chamberlaina byl každopádně Hitlerův podpis Mnichovské dohody krátkodobým osobním triumfem, který měl skeptickému britskému obyvatelstvu a opozici v britské Dolní sněmovně znovu dokázat, že Hitlera lze velmi dobře přimět k mezinárodním smluvním dohodám. V Londýně se mu dostalo triumfálního přijetí a byl prakticky oslavován jako zachránce světového míru. Dne 1. října, z okna v Downing Street pronesl Chamberlain tyto památná slova: „*Milí přátelé toto je podruhé v historii, kdy z Německa přišel do Downing Street čestný mír. Věřím, že to je mír pro naši dobu.*“⁸⁶

Všeobecné Chamberlainově hysterii se postavilo jen několik málo lidí, jako například Duff Cooper, první lord admirality, který na protest proti uzavření Mnichovské dohody odstoupil z britského kabinetu. Winston Churchill, stále ještě jakýsi osamělý hlas v divočině začal svůj projev, který pronesl při příležitosti další debaty v Dolní sněmovně slovy, která se později stala slavnými: „*Utrpěli jsme úplnou porážku a nezískali vůbec nic a Francie utrpěla ještě horší porážku než my.*“⁸⁷ Jak blízko byl Churchill pravdě, ukazuje

⁸⁵ KLIMEK, A. / KUBŮ, E. *Československá zahraniční politika 1918-1938. Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů*, Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1995. s. 97, ISBN: 80-85241-88-9.

⁸⁶ ELLINGER, J. *Neville Chamberlain. Od usmiřování k válce: britská zahraniční politika 1937-1940*. Praha: Lidové noviny, 2009. s. 238, ISBN:978-80-7106-987-4.

⁸⁷ THOMSON M. *Fenomén Winston Churchill*, Praha: Kořínek, V., 2006. s. 217, ISBN: 80-903184-7-9.

další průběh let 1938 a 1939. V září 1939 Německo napadne Polsko a Francii a Velké Británii už nezbývá nic jiného než vyhlásit dne 3. září 1939 Německu válku, čímž začala největší válka v dějinách lidstva.⁸⁸

⁸⁸ MINERBIOVÁ, A. *Nacismus*. Praha: KMa s.r.o., 2007. s. 131, ISBN: 80-7309-413-4.

ZÁVĚR

S obnovením německé hrozby pro Evropu po Hitlerově nástupu k moci v roce 1933, byly demokraticky vládnoucí západní mocnosti opakovaně postaveny před otázkou, jak přesvědčit diktátora, který vědomě nerespektuje mezinárodní pravidla hry, že mír je vždy lepší než válka. V letech 1934 a 1935 se toto dilema zdálo být pro západní mocnosti znepokojivé, ale ne skutečně akutní. I když byl Hitlerův režim vnímán jako velmi nepřijemný, opakovaně se projevoval jako překvapivě ochotný vyjednávat. Německo bylo navíc v těchto letech stále vojensky slabší než Francie nebo Sovětský svaz. Druhý evropský diktátor a pozdější spojenec Mussolini, který měl mnohem menší moc byl navíc stále v alianci západních mocností, které držely navíc ochrannou ruku nad sousedními státy přímo ohroženými Hitlerem, jako bylo Rakousko.

Tento povzbudivý obrázek se však v druhé polovině roku 1935 bleskově rozplynul v důsledku Mussoliniho afrického dobrodružství v Etiopii a znepokojením Velké Británie nad dohodami mezi Francií a Sovětským svazem. Znepokojení Francie nad Anglo-německou námořní dohodou rovněž přispělo k celkovému zvýšení nejistoty v Evropě. Sám Hitler nemusel téměř ničím přispět, byl pouze v postavení bdělého pozorovatele.

Zásadní potíže západních mocností mohly spočívat také v neschopnosti sladit okamžité problémy s dlouhodobými důsledky. Novost národně socialistické vládní praxe a její téměř neomezená ochota riskovat znamenala jistě i masivní přetížení britského a francouzského demokratického systému.

Mezi lety 1935 a 1938 bylo kouzelným slovem appeasement. Appeasement znamenal nejen přehlížení německého zbrojení, ale také přehlížení rozvracení menších sousedních zemí. Změna vlády z Baldwina na Chamberlaina byla pro Hitlera důležitým signálem, aby se pustil do větších politických intrik, které by nepřítele ještě více zastrašily a zahnalý ho do defenzivy. Chamberlain byl znepokojen ekonomickou a strategickou zranitelností své země. Osobně měl strach z další velké války, a proto byl odhodlán za každou cenu zabránit budoucí krizi v Evropě tím, že oběma

diktátorům kontinentální Evropy učinil pozitivní nabídky (kolonie, revize hranic atd.).

Chamberlain, který se domníval, že společnost národů je neúčinná, prosazoval vlastní strategii appeasementu, s níž se domníval, že může Hitlera dostat na jeho stranu. Skutečnou chybou Chamberlainovi strategie je pravděpodobně to, že Hitlera jako bezohledného fanatika nebylo možné z principu uklidnit, čerpal energii z fáze neustálé expanze, a proto byl natolik fixován na permanentní územní reorganizaci, že ho nikdy nemohly uspokojit malé nabídky kompromisu. Je pravděpodobné, že pokud by měl Chamberlain za protivníka někoho jiného, který by měl zájem alespoň částečně o mír, byl by dnes oslavován, přesně jak tomu bylo ve Velké Británii, když se vracel z Mnichova, kde podepsal Mnichovskou dohodu. Z tohoto důvodu nelze politiku ústupků všeobecně považovat za špatný druh politiky, ale pokud jde o politiku vůči Hitlerovi, tak určitě ano.

Zda bylo možné druhé světové válce s mnoha miliony obětí zabránit zůstává otázkou. Je pravděpodobné, že pokud by zaujmuli západní mocnosti proti Hitlerovi tvrdší postoj dříve, žádná válka by nebyla, nebo ne takového rozsahu. Z empirického hlediska lze zpětně jasně říct, že politický a rasový fanatik Hitlerova typu by se v budoucnu nikdy neměl setkat s appeasementem.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

ČELOVSKÝ, B. *Mnichovská dohoda 1938*. V Šenově u Ostravy: Tilia, 1999. ISBN: 80-86101-19-3.

ELLINGER, J. *Neville Chamberlain. Od usmiřování k válce: britská zahraniční politika 1937-1940*. Praha: Lidové noviny, 2009. ISBN: 978-80-7106-987-4.

EVANS, R. J. *Třetí říše u moci. Kompletní historie jedné z nejděsivějších epoch dvacátého století 1933-1939*. Praha – Plzeň: Pavel Dobrovský – BETA s.r.o., 2009. ISBN: 978-80-7306-323-8.

FABER, D. *Mnichov. Krize appeasementu 1938*, Praha: Bourdon, 2015. ISBN: 978-80-905173-7-0.

HEIDEN, K. *Adolf Hitler - Jeden muž proti Evropě*. Praha: Kořínek, V., 2004. ISBN: 80-969006-1-7.

KISSINGER, H. *Umění diplomacie. Od Richelieua k pádu Berlínské zdi*, Vyd. 3. Praha: Prostor, 1999. ISBN: 80-7260-025-7.

KLIMEK, A. / KUBŮ, E. *Československá zahraniční politika 1918-1938. Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů*, Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1995. ISBN: 80-85241-88-9.

MINERBIOVÁ, A. *Nacismus*. Praha: KMa s.r.o., 2007. ISBN: 80-7309-413-4.

MORAVCOVÁ, D., BĚLINA, P., PEČENKA, M. *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1914-1941*, Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1994. ISBN: 80-85241-70-6.

MÜLLER, H. / KRIEGER, K. / VOLLRATH, H. / ŘEZANKOVÁ, I. *Dějiny Německa*. 2. dopl. vyd. Praha: Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-188-3.

NÁLEVKA, V. *Světová politika ve 20. století*, Praha: Skřivan, A., 2000. ISBN: 80-902261-4-0.

PONCET, A. F. *Vyslancem na Hitlerově dvoře. Praha: Vladimír Kořínek, 2004. ISBN: 80-903184-4-4.*

THOMSON M. *Fenomén Winston Churchill, Praha: Kořínek, V., 2006. ISBN: 80-903184-7-9.*

Seznam použitých zahraničních zdrojů

DEIST, W. / MESSERSCHMIDT M. / VOLKMANN H. a kol. *Ursachen und Voraussetzungen des Zweiten Weltkrieges.* Frankfurt am Main: Fischer-Taschenbuch-Verlag, 1989. ISBN: 3-596-24432-3.

HILDEBRAND, K. *Deutsche Außenpolitik 1933-1945 : Kalkül oder Dogma?.* 5. Aufl. Stuttgart: W. Kohlhammer, 1990. ISBN: 3-17-009756-3.

HOUŽVIČKA, V. *Czech and Germans 1848-2004. The Sudeten Question and the Transformation of Central Europe.* Praha: Karolinum, 2005. ISBN: 978-80-246-2144-9.

LÜDICKE, L. *Griff nach der Weltherrschaft: Die Außenpolitik des Dritten Reiches 1933-1945.* Berlin: be.bra Verl., 2009. ISBN: 978-3-89809-408-5.

MCLEAN, I / MCMILLAN, A, *The Concise Oxford Dictionary of Politics,* Oxford: University Press, 2009. ISBN: 978-01-9920-780-0.

.

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Kamil Matějka

Obor: Mezinárodní vztahy a diplomacie

Forma studia: kombinované studium

Název práce: Německá zahraniční politika a britsko-německé vztahy 1935-1938

Rok: 2022

Počet stran textu: 42

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulů českých použitých zdrojů: 13

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 5

Počet internetových zdrojů: 0

Vedoucí práce: PhDr. Vít Rouč Ph.D.